Нинішнє число має 16 сторінок.

Ч. 67 .4.5.0. Львів, субота 27. березня 1937. Opłata pocztowa uiszczona gotówką Рік LVIII.

ДІЛО

ВИХОДИТЬ ЩОДНЯ ВРАНЦІ

РЕДАКЦІЯ Й АДМІНІСТР.: ЛЬВІВ, РИНОК Ч. 10. II. ПОВ.
Телефон Редакції й Адм.: 229-41
Телефон Друкарні 229-26
Адреса для телегр.: Діло Львів
Конто: П. К. О. Львів 504.060.
" Банку Чеських Леґіон. Прага „Діло".
Рукописів не звертаємо.

ПЕРЕДПЛАТА В КРАЮ:
Місячно . . . . . 5.00 зол.
Чвертьрічно . . . . 15.00 "
Піврічно . . . . . 30.00 "
Річно . . . . . . 60.00 "
В АМЕРИЦІ 1.50 ДОЛ., У ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ 30 КОР. Ч., У ВСІХ ІН. КРАЯХ 7.50 ЗОЛ. П.
ОДИН ПРИМІРНИК 20 сот.

Роковини української революції.

Львів, 26. березня 1937.

Довкола ріжних подробиць української революції 1917-21 рр. усе ще ведеться палка полеміка. І вся наша визвольна боротьба з того періоду окутана ще безліччю славословних леґенд, поруч із безліччю легковажних чи навіть зневажливих поглядів. Новітня українська історіографія дає вже змогу відтворити хід української революції з досить великою точністю. А проте про устійнення якогось одного обєктивного підходу до подій зперед 20-ти літ і мови не може бути: не тільки тому, що т. зв. історичний обєктивізм взагалі не існує, обмежуючись хіба до хронольоґії подій та узалежнюючи їх оцінку від індивідуального світогляду, але й тому, що перспектива 20-ти літ надто коротка.

Адже живе ще ціла ґенерація, яка творила українську революцію і на свій рахунок записує всі її успіхи й невдачі. І всі твори, присвячені історії української революції, писані активними її співучасниками: добра сторінка тих творів та, що вони навіяні подихом безпосередности і виявляють уперше подробиці, відомі тільки даному авторові, що був теж автором чи свідком описуваних подій. Але й слаба сторінка всіх отих творів, писаних чи то у формі підручника історії чи споминів, у тому, що писали їх діячі, приналежні до ріжних політичних ґруп та інколи й навіть особисто зацікавлені у відповідному насвітленні даної події. І на це нема ради. Щойно колись, згодом, коли всіх нас не стане, коли колесо української історії покотиться по шляху, якого може сьогодні ніхто з нас і не передбачує, — щойно тоді можна буде оцінювати позитивний чи неґативний характер поодиноких явищ та осіб з рр. 1917—21, і щойно тоді можна буде казати про розмірний обєктивізм істориків, які для власних творів, з власними теоріями і власною оцінкою, будуть користуватись нинішніми нарисами історії української революції, як сирим джерельним матеріялом.

Чи з цього виходить, що всі записки, критичні уваґи й спомини очевидців — тенденційні? Далеко ні: тенденція, це вже вислід розумового підходу; зате при списуванні своїх споминів з часів, з якими звязані найглибші власні переживання, осяяні найвищою радістю і найглибшим смутком, — грає ролю передусім сентимент. Як-же позбутись сентименту до незабутніх хвилин, коли — здавалося — всі неміряні мрії здійснені, і коли — здавалося — єдиною білянсовою позицією залишилась тільки — розлука!? І тому й Редакція нашого часопису, в якій находяться одиниці, що тому 20 літ опинились у Золотоверхому Києві та в черговиx трьох роках здовж і впоперек проміряли Україну, підходить нині до тогочасних подій з подвійним почуванням: з бажанням зібрати жменю споминів та рефлексій, які можуть колись пригодитися будучому історикові української революції, і дати вислів власному сентиментові до великої світлої минувшини народу.

•

Чи справді „велика і світла"? Нічого промовчувати, що існує у нас, у Галичині, тенденція обезцінювати всю українську революцію на Наддніпрянщині та підкреслювати її хаос, сваволя і розвал, промовчуючи конструктивізм українського визвольницького здвигу, начеб його зовсім не було. Здається, що джерело такого півсвідомого підходу більшости галичан лежить у їх незнайомости наддніпрянського ґрунту: і передвоєнного і підчасреволюційного. Цікава річ: перед війною галицько-українська політична думка щонайвище дійшла була до концепції коронного краю при австро-угорській монархії, зложеного з української частини Галичини й Буковини та Наддніпрянщини, відірваної від Росії. Поважної віри у можливість повстання самостійної Української Держави над Дніпром, та ще й великої і могутньої, яка оперлась би натискові з півночі і заходу (без огляду на те, хто на тому заході находився би), не було ніякої: не тільки у національно-свідомих галицьких масах, але і в галицькій інтеліґентській верхівці. Колиж визвольницький наддніпрянський зрив, який з глухої Шевченкової „мовчанки", що царила в усій велитенській тюрмі народів, прокинув і надхнув українську державницьку ідею та підніс до щаблів IV. Універсалу й кривавої війни на три фронти, коли той визвольницький зрив закінчився катастрофою — прийшло раптом розчарування й почуття страшного жалю і до наддніпрянських провідників і до всієї Наддніпрянщини. З того почуття жалю зродились не тільки деякі спомини галичан про їх побут на революційній Наддніпрянщині, які мають подекуди характер памфлету, але й тенденції галицького політичного й духового сепаратизму чи партикуляризму. Сміливо можна казати, що тільки останнє десятиліття знівелювало ці тенденції і що свідомість єдности національно-політичної думки скріпила — трагічна смерть Симона Петлюри.

Як можна казати про розчарування, коли не було взагалі тієї цілі, якої не добуто ніби то виключно через власну бездарність? Не було тієї цілі не тільки у „пустомельних, анархічних, деструктивних" наддніпрянців, але й у „ділових, творчих, будуючих" галичан. І не штука критикувати СЬОГОДНІ, чи навіть у 1920-их рр., державно-творчі здібности наддніпрянських провідників. Але штука була бодай — скажемо — на 20 літ раніш, бодай напереломі XIX. і XX. ст., бодай після 1-ої російської революції чи в 1906-7 рр., коли виразно виступило марево австро-російської війни, — кидати державно-творчі гасла, приготовлятись бодай тільки психічно до можливостей — боротися за власну державу і її будувати. Але такої штуки ніхто тоді не втяв. І тому не слід кидати каменем на людей, що вже у ході революційних подій, які перевалювались буквально з години на годину, мусіли не тільки до тих подій застосовуватись, але й випереджувати їх. Не кидаймо каменем на революціонерів, що були тільки піонірами національного відродження і в ході революції вчилися ставати державними діячами — будівничими. Не дивуймося, що багато з них так високо у такому блискавичному темпі підтягнути себе не змогло, а дивуймося радше, що багато з них таки бодай уже в горіючому звідусіль будинку молодої і незрілої української державности почали думати справді державницькими катеґоріями та виробились на державних мужів. Не кидаймо каменем на ту частину української нації, яка поверх 200 літ була предметом культурної і матеріяльної експльоатації північним сусідом і яка переживала періоди, коли не було ні одного українського друкованого листка, ні одного свобідно зі сцени чи естради голошеного українського слова. Ще в 1863 р. світ слухав Валуєва, що „не било, нет и не будет". Ще з 1876 роком звязане імя Юзефовича. Ще в р. 1914 одним почерком пера зліквідовано всю українську пресу, все зорґанізоване життя. Звідки-ж мали взятися ті великі десятки тисяч національно свідомих і фахово освічених українських інтеліґентів, яких треба було, щоб сяк-так зорґанізувати власний державний адміністраційний апарат на величезній території, більшій від нинішньої Німеччини, та дати добрий старшинський кадр власній, свідомій своїх національних цілей армії?!

Чи не правильніше підходити до подій 1917—20 рр. на Великій Україні, як до історичного явища, що робить враження чуда? Чуда, що доказувало невмирущість живої нації та непоборність притаєного, прибитого й притишеного, але все існуючого гону до волі? Чи не краще і не справедливіше підходити до всього того, що діялося в тих роках, як до революції, з усіми її поривами і величніми геройствами, та з усіми суто-революційними заломами й нікчемностями? Чи не доцільніше славити нам ту українську революцію, яка — хоч не дала здійснення ідеалів, то проте дала ідеали, що їх вона сама видвигнула і виразно, як реальну мету, всій нації і всьому світові показала!

Не будемо оспорювати речей безспірних, до яких належить факт первісного браку зрозуміння у Центральної Ради, головно її голови, для орґанізації реґулярної української армії, опертої на засадах примусового набору і строгої дисципліни, аж поки про потребу реґулярної рідної армії не почали переконувати українських діячів ріжні Пятакови й Муравйови. До тих самих безспірних фактів належить, що дореволюційні звязки українських патріотів з московськими революціонерами, чи хочби ліберaлами, на ґрунті спільної боротьби проти режіму, затяжіли на українській психіці, що не могла через ніч визволитись з оманної віри у російську демократію. Врешті найбільшим безспірним історичним фактом є те, що керма української революції не дісталась до рук індивідуальности, яка високо переростлаб усіх сучасників, яка не булаб витвором попереднього українського лихоліття та яка передбачилаб хід революційних подій і йому протиділа. Але чи це гріх самої тільки Наддніпрянщини? Це нещастя, чи брак щастя, якого зазнала й Галичина та через що вся українська визвольна боротьба стала предметом у руках обставин, а не людей.

Але за брак щастя, що його могло дати тільки Провидіння, не можна нікого обвинувачувати. І коли критична аналіза української революції каже стверджувати цей наш брак щастя, що не народився був якийсь український Кавур, Наполеон і Фіхте в одній особі, то з того не виходить, щоб у білянсі української революції добачувати лише неґативи. Навпаки: завданням співтворців, співучасників чи бодай безпосередніх свідків є підкреслювати світлі моменти українського визвольницького здвигу проти московського панування. Завданням нашого покоління є протиставитись тенденціям утотожнювати критику з неґацією. Без критики нема історії, тим більше нема історіософії. Але критична аналіза творчого почину має залишити прийдешнім поколінням спонуку — наслідувати все творче, що було у тому історичному почині.

Щоденна ґазета не має претенсій заступати наукові досліди вчених істориків. Але щоденна ґазета має обовязок виховувати маси. З цією місією перед очима пригадуємо в 20-ті роковини української революції, що бере свій початок між 20. березня і 1. квітня 1917 року (заснування Центральної Ради і стихійна стотисячна маніфестація на вулицях Києва), що це був зрив народу після довговікової неволі, зрив, в якому нарід перетворювався у свідому своїх цілей націю. З роковин української революції можемо тільки черпати глибоку віру та глибоке переконання, що нема такої сили, яка змоглаб у XX. столітті свідому націю завернути назад на рівень етнічної маси.

І. Кедрин.

ДМИТРО АНТОНОВИЧ
член Центральної Ради.

Довкола засновин Центральної Ради.

Е. ЧИКАЛЕНКО ПРО ЦЕНТРАЛЬНУ РАДУ.

Е. Чикаленко в своїх уривках із „Спомипів за 1917 р." оповідає про засновини у Києві Центральної Ради так: „...Засідання ТУП-івської Ради перенесено було в задню кімнатку клюбу, а громадянство наповняло дві перші великі кімнати. По проекту Королева та Сіницького намічено було секретерів по ріжних галузях діяльности і рішено скликати ТУП'івський зїзд, а потім і Всеукраїнський Конгрес. Але не все громадянство признало над собою зверхність ТУП'івської Ради. На друге ж засідання ради в клюбі прийшли: І. Стешенко, Д. Антонович та О. Степаненко, як представники якихось десяти соціялістичних організацій, але на наше запитання не могли перечислити тих організацій, бо очевидно, що тоді ще такого числа соціялістичних організацій не було. Вони рішуче заявили, що вважають свої організації рівноправними з ТУП'івською і вимагають, щоб у Раду ввійшло від кожної їх організації по стільки ж делегатів, скільки є членів ТУП'івської Ради. Не зважаючи на наші доводи, що ТУП'івська Рада є тільки Виконавчий Орган безпартійної організації, яка має свої громади майже по всіх містах України, в які входять і поодинокі соціялісти, вони стояли на тому, що вони являються делегатами теж від всеукраїнських соціялістичних організацій, і коли ми не згодимось приймати їх, то вони заснують свою окрему Раду, і пішли на нараду до Педагогічного Музею. Щоб не розбивати сил і не витворювати двох центрів, ми рішили зеднатись з тими „делегатами від соціялістичних організацій" і таким чином повстала Центральна Рада. Але співділання з такими безпринципними демагогами як О. Степаненко, та інші, що несподівано поставали соціялістами, мене хворого так знеохотило, що я з того часу перестав ходити на зібрання Центральної Ради".

Це здається найбільше обективний опис повстання Центральної Ради, який можна знайти в друкованій літературі, бо інші „мемуаристи" просто представляють справу так, що Рада ТУП'а обернулася в Центральну Раду, не спиняючись над питанням: чомуж в Центральній Раді зовсім не було ТУП'а (Товариства Українських Поступовців)?

До наведеної виписки із спогадів Чикаленка треба внести одну поправку і одно доповнення. Поправка та, що за делегатами, як їх не без сарказму називає Чикаленко „від соціялістичних організацій" стояло не десяток, а далеко більше дуже ріжнородних організацій соціялістичних і не соціялістичних, і таких, що тільки називали себе соціялістичними, організацій між собою раніше нічим незвязаних, а іноді навіть і ворожих; надто велике число цих організацій було швидше причиною слабости між сили, яку могли почувати за собою делегати. Власне через ріжнобіжність організацій, що зовсім механічно зійшлися, а не обеднались в перших днях революції, делегати не почували за собою якоїсь міцної точки оперття і мусіли зробити спробу порозумітися з ТУП'ом, хоч мали до нього велику нехіть.

Додати до слів Чикаленка треба, що не тільки він, а і всі інші відпоручники ТУП'а, почуваючи відразу до демагогії, перестали ходити на зібрання Центральної Ради; хоч ТУП'ові уділено в Центральній Раді пять місць, але він їх зовсім не використовував, так що в Центральній Раді його не було аж до Національного Конгресу, на якому він здається і зовсім розвязався, або може переорганізувався в Радикально-Демократичну Партію, що за два місяці переіменувалася в партію „Соціялістів-Федералістів".

Але як і на яких умовах дійшло до угоди між ТУП'ом і „соціялістичними делегатами" і що уявляли із себе кожна із тих сторін, що робили угоду?

ДОЛЯ І РОЛЯ СОЦІЯЛІСТІВ.

З одного боку ТУП — організоване товариство українських поступовців, що вважало себе за повноправних представників цілого українського народу, з другого елементи далеко численніші, але ріжнородні. Коли після революції 1905 року прийшла майже десятиліття реакція, царський уряд завдав дуже тяжкі удари всім крайнім лівим, революційним і соціялістичним організаціям. Одних вислали, другі самі мусіли еміґрувати, треті відійшли від революційної праці, почуваючи, що хвиля революції йде на спад, в кожному разі з розкинутих широко по всій Україні в 1905 році революційних гуртків, організацій, комітетів, залишилися самі недобитки і ті поховалися по щілинах в атмосфері пересличеній провокаторами та шпигунами. Соціял-демократи навіть не мали Центрального Комітету і окремі організації цієї досить сильно колись розвиненої партії власне в часі війни виділи, погубивши звязки одна з другою, без загального проводу. Але по ріжних фабриках, поховавшися і майже нічим себе не виявляючи, жевріли останні зав'язки старих робітничих організацій.

Розуміється на перший алярм революції всі вони воскресли, швидко подоповнювалися і кинулись шукати колишнього проводу, інтелігентних товаришів. Природним місцем, куди вони зі своїми потребами звернулися, була редакція соц.-демократичного часопису „Дзвін", закритого на початку війни, але в редакції якого сиділи міцно спаяні між собою окремі співробітники в дуже невеликому числі, не більше, навіть менше як десяток людей. В часі війни ця мала група особливо законспірувалася, бо з самого початку війни стала на ґрунт „пораженчества" і з поразкою Росії вязала свої надії на самостійність України. Це була, здається, єдина на Україні група, що через лінію фронту встигла в часі війни звязатись з Союзом Визволення України. До цієї групи належали Михайло Ткаченко (помер у 1919 р. від тифу), Петро Канівець (помер у 1918 р. від хрипки), Грицько Іваницький (спалений большевиками у 1918 р. у Одесі у грубі паровоза) Евген Голіцинський (умер у 1932 р. у Подебрадах) і ще кілька людей, імена яких називати незручно. Ця група двічі висилала Евгена Голіцинського за кордон через Швецію до Німеччини, Австрії, Румунії, Туреччини, для контакту із Союзом Визволення України; з другого боку маючи контакт і встигши заложити організацію на волинському фронті ця група на початку 1917 р. мала плян під гаслом проголошення самостійної України, відкрити фронт перед німцями і спільно ударити на „ставку" Брусилова. Плян був досить фантастичний, ледве, чи він удався б, бо на фронті звязків з німцями не було, але змучені пересиджуванням у шанцях люди рвалися до діла; вже відпоручники з Києва виїхали на фронт, щоб призначити день виступу, здається намічено 19. лютого старого стилю, як несподівано частину, що мала зробити початок, відкликали з шанців на відпочинок у ближче запілля. Довелось справу на пару тижнів відкласти, а в цей час революційні події у Петербурзі нас випередили.

З РОСІЄЮ ЧИ ПРОТИ РОСІЇ?

Треба додати, що київська група і звязки з Союзом Визволення України, і акцію на фронті провадила виключно на власну руку і за своєю відповідальністю. Випадково саме у Києві зібралася група соціял-демократів-самостійників. В інших містах українські соціял-демократи совісно трималися пункту своєї програми — автономії, нічого і чути не хотіли про самостійність; подекуди осуджували і київську лінію „пораженчества", а вязали свої концепції з перспективою військової перемоги Росії і розбиття німців. Але не маючи Центрального Комітету і спільного проводу сфери іншли нарізно; тільки харківська група на чолі з Іваницьким солідаризувалася з київською, але після переїзду Іваницького до Києва і з нею звязки увірвалися.

У Полтаві й Одесі старі соціял-демократи навіть входили членами до ТУП-а. У Петербурзі, куди переїхав і Винниченко, був настрій неприхильний до Союзу Визволення, а Винниченко підтримував звязки з Юркевичем у Швайцарії, саме для боротьби проти Союзу Визволення. Особливо запально на ґрунті війни до переможного кінця стояв С. Петлюра і з ним ціла московська група співробітників „Украинской Жизни". Ще як тільки починалася війна, десь у серпні місяці 1914 р. Петлюра, замісць чергової книжки місячника випустив число з одним тільки аркушем друку з одною статтею-декларацією, де іменем українського громадянства заявив вірність російській державі і готовість проливати кров за єдину Росію. Ця декларація навіть на поміркованих українців зробила свого часу недобре враження, а пізніше прихильники памяти Петлюри цю статтю замовчували. Думаю, що це їх помилка. Ця декларація зовсім не є якоюсь плямою на імени Петлюри, — вона зовсім не була якимсь його фальшивим кроком, продуктом якогось підозрілого політиканства, а зовсім навпаки. Ця декларація зповні випливала із тодішнього світогляду Петлюри і на засадах цієї декларації він виразно стояв і провадив енерґійну діяльність підчас усієї війни на фронті, на цих засадах він ще довший час стояв і після початку революції. Ще влітку 1917 року на зїзді соціял-демократичному Петлюра дуже енерґійно обстоював потребу продовжувати війну до переможного кінця. Коли на перших військових зїздах і Винниченко і Петлюра однаково були проти формування української армії і йшли разом та спільно, то всеж виходили з ріжних мотивів. Винниченко із загального принципу антимілітаризму, Петлюра-ж як більше практичний антимілітаристом не був, а просто боявся ослаблення російської армії. Цей етап діяльности Петлюри варто висвітлити, бож розуміється бути українцем Петлюра ні на хвилину не переставав, але концепція його була оригінальна і цікава.

Коли всі ці елементи соціял-демократії зїхались до Києва, то київська група самостійників чисельно була слабша і на жаль не загострила своєї позиції, а пішла на компроміс в певній вірі, що події все одно примусять партію стати на шлях самостійности. В цьому київська група не помилилась, але помилка її була далеко гірша: підчас революції завжди під колесами опиниться той, хто потрапляє за подіями, „плететься в хвості", а не передбачає і не випереджує подій.

КООПЕРАТОРИ, СТУДЕНТИ. М. МІХНОВСЬКИЙ.

Отже київська група соц.-демократів при редакції „Дзвону" стала центром, до якого потягнулися воскреслі робітничі українські організації, сюдиж потягнулися організації академічної молоді і нарешті, що вже дивніше, — організації київських кооператив. Ці останні спеціяльно у Києві були в лихих відносинах з місцевим ТУП-ом і потягнулися сюди не із симпатії до соціялізму, а з антипатії і опозиції до ТУП-а.

Як не дивно, але на пункті спрямування основної лінії політики на проголошення самостійности з кооператорами вдалося порозумітися досить легко. Пригадую лише одну несподіванку: на одну із нарад кооператори привели тоді посла Теофіля Окуневського, що був тоді у Києві. Він який час із здивуванням слухав, як обговорювали тактику щодо проголошення самостійности і вибухнув несподіваною, але дуже палкою промовою на тему, що йому дуже гірко в тій самій хаті, в тому самому кабінеті, де він колись проводив години в розмові з покійним професором Антоновичем, чути тепер, як куються пляни, щоб всадити ніж у спину революції. Саме коли Росія позбулася царя і перед усіма народами Росії відкрився шлях до світлого майбутнього і спільного життя треба не розбивати Росії, а скріпляти її і треба говорити про те, щоб післати від українського народу делеґацію до Петербурга з декларацією прихильности до нового уряду і ясним викладом своїх постулятів. Та Окуневський швидко зміркував, що його промова успіху не має і роздратований покинув збори.

Далеко більшу, ніж кооператори опозицію лінії на самостійність виказували делеґати академічної молоді і цілі студентські організації, деяку нехіть до цієї „національної крайности" і виявляли теж елементи робітничі.

Пригадую, що тоді зроблено спробу пошукати підтримки і в крайне правого українського громадянства, у націоналістів, що у Харкові обєднувалися довкола Миколи Міхновського, а в Лубнях довкола Шеметів. Міхновський тоді був у Києві, але звязки з ним у мене після 1905. року зовсім були увірвалися. Я зрадів, коли через одного з кооператорів Міхновський звернувся до мене із пропозицією побачитися на невтральному ґрунті. Зустріч призначили в салі директора кооперативного банку і я йшов на неї з певністю, що можна буде переступити через всі незгоди соціяльно-політичні і порозумітися, щодо тактики, спрямованої на проголошення самостійности

України. Якеж було моє здивування, коли Міхновський мені заявив, що особисто хотів мене побачити, щоб благати (він завжди висловлювався з ажіотацією) не підіймати під цей час питання про самостійність України; благає він, Міхновський, якого я 20 років знаю як переконаного самостійника, бо в цей час московське громадянство нас знищить без останку, бож з цими кадетами боротьба тяжча, ніж була з царським урядом. Багато років пізніше я прочитав у спогадах Чикаленка, що анальогічні заяви робив Міхновський і йому — Чикаленкові.

БРАК ПОЛІТИЧНОЇ ПІДГОТОВИ.

Думаю, з того можна зрозуміти, яка тяжка була ситуація українських самостійників у перших днях революції. Але розуміється найтяжче було найти спільну мову з ТУП-ом, бож дотого ТУП — це була організована громадська опінія із своїми автономістичними традиціями, для якої всякі гасла самостійности видавалися лихою демагогією, подібно, як і в 1900. році, коли Революційна Українська Партія видала брошуру написану Міхновським. Тяжко в коротких словах накреслити фізіономію ТУП-а. Це була розгалужена по Україні і в Петербургі організація української інтелігенції. Це був цвіт нації. Це були люди чесні, ідейні, шляхетні; це були люди, з якими дуже приємно було мати персональні справи. Але організація цих людей була зовсім відірвана від селянських та робітничих мас і не мала з ними спільної мови. Це була організація добра просвітянська для мирного часу, але зовсім безпомічна і не підготовлена політично; ця велика організація і одного чоловіка не могла виставити як бесідника на віче, на вулицю, де був гарячковий попит на бесідників, на агітаторів. Промовляти на вулиці, це для них була нестерпна демагогія. Щоб розяснити, що собою уявляв ТУП, найкраще прочитати пять досі видрукованих книжок Спогадів Чикаленка, і три томи спогадів О. Лотоцького, цих найкращих представників своєї організації, цих високо заслужених, глибоко відданих ідеї та Україні людей, яких не можна не поважати. Але вчитуючись і вирисовуючи з їхніх книг їх програму, якій вони присвятили все своє шляхетне життя, не можна не признати, що це найтрагічніші книги української літератури.

Так із ТУП-ом спільної мови не знайшли, а зробили механічну згоду: рішено зложити покищо тимчасову Центральну Раду з ядра в числі до 25 людей з тим, щоб вона далі доповнювалася кооптацією головним чином делегатами зпоза Києва. До основного ядра Центральної Ради входило по 5 представників від ТУП-а, від робітництва, від академічної молоді, від кооператив і два від соц.-демократичної партії (з пятьома представниками робітництва це робило 7). Головним завданням цієї тимчасової Центральної Ради було скликати Національний Конгрес, що мав остаточно вибрати Центральну Раду, як постійний український парлямент. Тимчасова Центральна Рада зразу уконституувалася, вибравши заочно проф. М. Грушевського головою, (Грушевський приїхав яких півтора тижня після цього), товаришами голови: кооператора адвоката Ф. Крижановського (цей мізантроп за день зрікся вибору і вийшов із Ради) і Д. Антоновича, скарбником В. Коваля (кооператора), секретарем С. Веселовського (лектора Політехнічного Інституту с.-д.), ще до президії як члени з ріжними функціями входили І. Стешенко, М. Ткаченко, студент В. Шульгин (поляг під Крутами), здається відомий Скрипник, кооператор Вус. Крім Грушевського ніодин чоловік із ТУП-а до президії не ввійшов*); делегати його до Центральної Ради не появлялися, чекаючи, що з приїздом Грушевського справи приймуть інший зворот. Але і ця надія завела: бо Грушевський приїхавши, скоро зорієнтувався в новій ситуації, чого ніяк не могли зробити інші члени ТУП-а, оцінив ту організаційну роботу, яку вже до його приїзду перевела Ц. Рада, зорганізувавши вулицю Києва (на першу українську маніфестацію 19. березня 1917. р. змобілізувавши звиш 100 тисяч люда та 30 тисяч війська), примусивши себе визнати всі інші національности та урядові чинники, звязавшися з українською провінцією, зібравши солідний національний фонд, і підготовивши Всеукраїнський Національний Конґрес на 6. квітня (другий день Великодня), який підчас триденних засідань зорганізував наново Центральну Раду як революційний український парлямент.

Правда, і Грушевський спочатку пробував спрямувати Центральну Раду на знайомі йому передреволюційні стежки, попробував увести до Центральної Ради В. Науменка з титулом заступника голови, але Науменко, покликаний до високих посад російськими кадетами, ні на одному засіданні Центральної Ради і не появився, так само М. Василенко, що пізніше як і Науменко був активним противником самостійности і разом підтримували Скоропарського в його акті федерації з Росією, себто Денікіном. Після цих невдалих спроб Грушевський махнув рукою на ТУП і пішов з новими для нього людьми, що більше відчували революційне темпо життя і швидше пристосовувалися до революційних вимог. Добре чи зле, але революція вимагає демагогів, а тим гірше для громадянства, коли воно в критичну хвилину виставляє демагогів безпринципних, нерозумних, безвольних.

ЧИ ПРАВИЛЬНИЙ БУВ ШЛЯХ?...

Тепер, на віддалі двацяти років відновлюючи ситуацію підчас заснування Центральної Ради, мимоволі стаєш перед питанням: чи правильний був вибраний шлях, щоб компромісом іти до обєднання і до створення Центральної Ради. І мимоволі насувається неґативна відповідь: здається правильніше і доцільніше булоб замісць компромісу і псевдопарляменту, з перших днів революції виступити безкомпромісовими прихильниками повного відокремлення від Росії і повної державної самостійности. Розуміється перших два три місяці, це значилоб наражуватися на глум, сміх, свист, подібно, як наражувались у першому часі большевики, але за той час зібравши справжніх ентузіястів, а не аферистів, бо аферисти до такої невигідної справи не пішлиб, хто знає, може пощастилоб дату 22. січня 1918. р. пересунути на пів року наперед, випередити большевицький переворот і відбиватись від уряду Керенського, що і так неенерґійний у боротьбі з Україною, загрожений ззаду большевиками, був би і зовсім безсилий. Можливо, що тоді події пішлиб інакше. Але...„мондри поляк по шкодзе“. Важно, що на Україні не знайшлося ідейного, принципового, ініціятивного, дужого волею і політично далекозорого демагоґа. Ні один з українських провідників, що виходили на чільне місце, не мали комплексу цих прикмет, а в ліпшому разі лише деякі з них. А головне ні Грушевський, ні Винниченко, ні Петлюра, ні Петрушевич, ні Скоропадський не здібні були зрозуміти ходу подій і взяти в них ініціятиву до своїх рук. Всі вони тяглися в хвості за подіями, всіх їх події штовхали до того чи іншого діла і значить неминуче до — упадку. Але замість обвинувачувати їх, чи не краще кожному, хто переживав ті події, обернутися на себе самого. Революція всіх зрівнює і шлях до влади відкривається для всіх однаковий. Адже ніщо не заваджало кожному іншому протягти руку до влади з більшою енерґією, силою, волею... а коли цього не зробили, значить мали тих прикмет ще менше, ніж люди, що на чільні місця виходили. Тож не треба в оці другого шукати занози, не добачаючи у себе колоди.

*) Проф. Д. Дорошенко в першому томі своєї Історії України (Доба Центральної Ради) Ужгород 1932, стор. 42. пише, що і його обрано товаришем голови. Д. Дорошенко помиляється: до президії Центральної Ради перед Національним Конґресом його не вибрали, (див. офіційне видання „Вісти з Центральної Ради“ ч. 1).

КОНСТ. МАЛИЦЬКА.

На хвилях світової війни.*)

ЛЬВІВ ЗА РОСІЙСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ.

Мов у панорамі пересувалися події останніх передвоєнних днів. Кінець червня. Могутній здвиг Січей і Соколів у Львові. Мають прапори, вулицями міста машерують довгі, добре зорґанізовані ряди наших руханкових організацій, воскресають традиції давнього історичного козацтва. „Усе вперед! усі враз!“ Днина ясна, погідна. Сміється небо, всі сміються.

Але у той сам час, коли у Львові грали Січові сурми, коли серця всіх українців лучилися в радости у великому народньому святі — там на полудні в Сараєві залунав вистріл, якого відгомін до нині ще потрясає основами держав і народів. А потім місяць тривожного дожидання, непевности, вагання.

Кінець липня. Перший всеукраїнський конґрес учительства у Львові, з усіх наших земель, з Буковини, зза кордону, з гістьми з Чехії, Словаччини, Славонії. Вже чути в повітрі запах воєнного пороху, а може саме тому в салі „Народнього Дому“ панує такий високий підем. Цеж уперше перед чужинцями говоримо про нашу школу, про наше народне вчительство. Це вперше ми, галицькі вчителі, гостимо в себе закордонних братів знад Дніпра, хоча приїхали вони і під чужим іменем.

А події мчать лисківкою. Ще не прогомоніла в салях „Народньої Гостинниці“ гостра репліка посла Трильовського на русофільські симпатії чеського вчительства, як уже те тривожне-сподіване сталося. Війна! Справжня війна з відвічним ворогом України, з московським царатом. Гороскопи для нас якнайкращі — не може бути двох думок, по чиїй стороні нам стати і ми знову вірні „тирольці Сходу“.

Орґанізація Січових Стрільців, гарячкова робота нашвидку заснованої української Самаританської Помочі, муштри, наради. Школа У.П.Т. при вул. Мохнацького стає вогнищем усеї діяльности. Ми зовсім непідготовані до такої боротьби на власну руку, ні фондів у нас, ні однострої для Стрільців, ні санітарних засобів, але ми таки пориваємося з голими руками на сонце, бо другого такого моменту може вже не буде, а все найдеться громада молодих буйних ідейних голов, що не пожалують і тими головами наложити й останню краплю крови пролити за ідею. І ті молоді, найкращий цвіт народу, пішли у перший бій — 30. серпня покинули наш Львів.

А 4. вересня ввійшли через Личаківську рогачку перші полки москалів. Події міняються, гей картинки в калейдоскопі, а з ними міняються і люди. Ще вчора писала польська ґазета про козаків, що вони настромлюють на штики малих дітей — а сьогодні, коли вони вже у Львові, називає їх „poczciwymi wiarusami“. Ще вчора лунали по Львові пісні „Hej-że na Moskala“, а нині добродій Грабський пише в „Słow-i Polski-м“: „Nie mamy pretensyj do wschodniej Galicji, ale nie damy Prusakom ziemi, skąd nasz ród“. А коли з бальконy каварні Avenue російський командант оповістив мешканцям Львова царський маніфест про заняття Галичини під владу московську, вулична юрба заревіла „Ура!“ — та сама юрба, що недавно під суд тягла кожного нашого чоловіка, підозрілого в симпатіях до москалів.

Орієнтації зміняються. Вулиці міста кишать від московських салдатів, здебільша польської народности — їх тут вислали на першу стежу, як компромісовий елемент. Побіч наших доморослих „русских“ з парафії Дудикевичів і Красіцьких поляки тепер natia grata. У Ставропіґії появляються за виставою портрети царської родини, царських ґенералів та інших „сподвижников“ визволения „подяремной Прикарпатской Руси“, а в польських книгарнях уже є мапи польських земель у нових границях, є безліч усяких книжок і брошур з русофільською тенденцією „Słow-a Polsk-ого“.

А ми, українці? Ми стали тихіше води, нижче трави. Проводирі з відділами У.С.С. виїхали зі Львова, залишилася тільки менша братія, якій здавалося, що не може нічого втратити, як москалі потягнуть її на шибеницю. Ще вийшло одно число „Діла“ під редакцією Михайла Павлика, а там одної днини з вікон другого поверху в Ринку потягнулася вузька струйка диму з автодафе редакційної теки.

Всі українські товариства закрито, бібліотеку „Просвіти“ і книгарню Наук. Тов-а ім. Шев

*) З нинішним числом починаємо фейлетони нашої відомої громадянки, замовлені нами з приводу роковин нашої революції. — **Редакція.**

ВАЛЕНТИН САДОВСЬКИЙ,
член Центральної Ради.

Могила без хреста.

(У 20-ті РОКОВИНИ ЗАСНУВАННЯ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ).

Вважаємо себе державною нацією, модними у нас тепер є фрази про необхідність плекати наші державні традиції.

У глибокій суперечности з цими нашими переконнями і змаганнями стоїть ця во істину дивна і несподівана доля, яка спринала тій установі, що стояла на чолі революційних подій 1917 р., тій установі, що їй довелось проголосити відновлення української державности.

Не було і нема аж до останнього часу вдячнішої теми для величезної більшости наших політиків, публіцистів і мемуаристів, які знаходили все нові і нові хиби і помилки в діяльности Центральної Ради, як дискредитувати її діячів, як змагатись знищити до останку ту ореолю, якою може ще в декого оточена згадка про цю установу. З легкої руки В. Винниченка праця в цьому напрямі продовжується вже другий десяток років.

Рівнобіжно з цими намаганнями земляків дискредитувати Центральну Раду провадилась і провадиться така сама праця в російському таборі. Росіяни — червоні і білі, видаючи джерела і документи з історії революції, відповідно підібрані і спреправовані, пишучи на підставі їх свої досліди розвитку революційних подій, складаючи свої мемуари, змагаються змалювати в кривому дзеркалі події української революції і тої установи, що її очолювала.

Ті публікації, які хотять змалювати діяльність Центральної Ради в прихильному світлі, серед матеріялів про ті часи, складають меншість, в усякому разі меншість щодо того впливу, який вони мали й мають на формулування опінії громадянства. І може не треба дивуватися цьому. Дуже багато з писань цієї останньої категорії ставить собі за завдання не так вияснити діяльність Центральної Ради, як скласти апольогію не завжди обективну і безсторонню, діяльности за часів Центральної Ради тої чи іншої групи, тої чи іншої особи.

За двацять років, що проминули від часів заснування Центральної Ради, не приступлено ще до систематизації і видання матеріялів та документів з тих часів. Багато з цих матеріялів розпорошених на еміграції, можливо, вже безповоротно страчено. За ввесь цей період не видано віодного огляду діяльности Центральної Ради, який би був уложений з науковою обективністю і безсторонністю. Для дослідника, спеціяльно для дослідника-чужинця, який хоче розібратись в хаосі написаного і виданого досі про Центральну Раду, мусить вирннути ціла низка загадок і непорозумінь.

З одного боку ми говоримо і повторяємо, що 1917 і дальші роки були періодом розбудження українських національних сил, коли українська нація виявила свої великі організаційні і творчі можливости. З другого-ж боку та установа і ті люди, які проводили тоді нашим національним рухом, у своїй діяльности йшли від одної помилки до другої, допускались найгірших промахів і занедбань. Деж ті творчі можливости і здібности української нації, коли вона піддалася під команду і схилилась перед авторитетом юбілеовиська бездарних „амбітників" і людей сумнівного минулого і ще більше сумнівного майбутнього?

З одного боку в уст ворогів або людей нам чужих і непереннятих до нас сентиментом знаходимо високу позитивну оцінку діяльности Центральної Ради і політичних виступів її діячів. Теперішній нарком освіти УССР. В. Затонський, ворожа позиція якого до українства занадто добре відома, щоб про неї треба було згадувати, в 1921 році на X. зїзді комуністичної партії говорив про те, що українська дрібно-буржуазна інтелігенція і „куркулі" — діячі Центральної Ради — надзвичайно добре („великолепно") використали національний рух і ставить їх у приклад тодішнім большевикам. Граф Чернін у своїх згадках про берестейські переговори високо оцінює виступи мирової делегації Центральної Ради. А поруч з тим скільки би можна було набрати цитат з української публіцистики і мемуаристики, які категорично і переконано твердять про те, що соціялісти Центральної Ради своєю діяльністю зруйнували українську державність і які на загальному темному тлі діяльности Центральної Ради знаходять лише окремі світлі плями.

Вже й тепер дослідникові важко розібратись в усіх цих та їм подібних суперечностях. Коли справа збирання матеріялів про нашу революцію буде йти далі так, як йшла вона до цього часу, коли наші публікації про Центральну Раду й далі будуть носити той самий характер дилетантизму і випадковости, загрожує небезпека, що період Центральної Ради ввійде в історію в тім його освітленні, який хотять надати йому росіяни. Може повторитись те, що неодин раз бувало з визначними постатями в нашій історії.

Психольогічно цілком зрозумілий такий а не інший характер українських публікацій про Центральну Раду. Фінал революційних років був для нас надто далекий від тих надій, якими були перейняті їх учасники і від тих завдань, які тоді ми собі ставили. Не дивно, що ми сприймали його як поразку, і одні почали шукати винуватців цієї поразки, а другі стали виправдуватись, що не вони, мовляв, винні. Треба було відійти на деяку віддаль, щоб зрозуміти, що істнує якась історична закономірність, і в ході тих подій, і в їх закінченні. Треба було часу, щоб почала набирати права громадянства думка, що період Центральної Ради мав не лише свої мінуси, але теж і свої плюси. Але коли ця думка почала здобувати поширення, не вистачала вже у нас ініціятива та енергія, щоб зробити з неї відповідні практичні висновки. Отже і сталось так, що памфлетів про Центральну раду та її діячів маємо досить, а обективного досліду тих часів і їх оцінки, навіть поважніших матеріялів для такого досліду у нас нема.

Минає час, пропадають можливости зробити те, чого не зробили люди своєчасно. Відходять у забуття подробиці подій з часів Центральної Ради. Щораз важче через недостачу фактичного матеріялу знайти критерій для оцінки тої доби. Могилою без хреста лишається память про ту установу, яка проводила рухом української революції.

ченка опечатано, функціонував тільки „Сокільський Базар" і робив навіть у той час добрі інтереси. У Львові появляються наші закордонні українці, військові, з проблиском національної свідомости. Вони шукають за рідною книжкою, рідною картиною, за виробами народнього мистецтва. З магазину У.П.Т. пускаємо тихцем поміж них і по шпиталях „Кобзаря" Шевченка, видання для дітей, книжки, листівки зі Сокільського Здвигу. Усе розходиться, поки одної днини не появилася в „Прикарпатск-ой Руси" новинка, що мапу України (видання таки російського, цензуровану) познаходили масово у салдатів під Перемишлем. „Сокільський Базар" закривають.

А із заходу, з терену боїв надходять невеселі вістки. Наших відпирають усе далі й далі, а московські салдати питають вже по Львові, чи далеко до „Вени". Пригноблений настрій. Про наших У. С. С. доходять лише неясні чутки, про роботу наших дипльоматів на чужині не знаємо нічого. Зате краще держиться провінція. Там не тратить духа й віри. Вони бачать недостачі великої царської армії, бачать їхніх дезертирів, що сотнями скриваються по наших селах поміж нашим селянством, бачать неграмотність старшин і вірять, що така армія устоятися не може. Наші села з малими винятками держаться кріпко своєї віри й народности.

Вже минає другий місяць шкільного року, а школи всі позамикані. Та в міру, як віддаляється боєва фронтова лінія, починають міродайні чинники у Львові робити заходи в тому напрямі у военної влади. Полякам не ставлять, очевидно, ніяких перепон із застереженням, що вчити будуть у своїх школах і російської мови. І деякі приватні польські школи у Львові починають на тій програмі „фунгувати", а незабаром іде акція, щоб і міські народні школи урухомити. Стали думати і ми, чи не відкритиб і нам шкіл У. П. Т., хочаб і з російською мовою, як предметом. Спершу засягнули ми приватною дорогою інформацій у военних колах, як вони до цього ставляться, чи вносити нам подання чи ні. Відповідь надійшла така, що про чисто українську школу й мови нема, що народні школи можуть бути тільки чисто польські або російські. Я з д-ром Федаком звернулися в цій справі до міського шкільного інспектора Новосельського, але цей приняв нас вісткою, що про українську мову нема тепер що й мріяти, що в міських школах українська мова буде зовсім усунена, що польські школи залишаться, як були, а школу ім. Шашкевича перемінять на московську. Як довідалися ми пізніше, пан інспектор посунув свою прихильність до українців так далеко, що на конференції, скликаній довірочно без участи українського учительства, заявив, що навіть науку релігії в українській мові усувається, хоч цей розпорядок відтак сам градоначальник скасував. Значить, для нас української школи нема і бути не може.

І ми рішили дожидати кращого часу, а покищо відновили старі наші захоронки при вул. Городецькій, Жовківській і Личаківській і заснували нову при вул. Мохнацького 12, щоби таким чином зберегти школу У. П. Т. від иавалі салдат та інших небажаних елементів. Ті захоронки сповняли не лише давню свою ціль: виховували дрібну дітвору в передшкільному віці, але гуртували теж і старшу шкільну молодь обох полів, а вчительки вчили наші діти українських пісень, забав, оповіданнями в рідній мові будили в них і піддержували українську національну свідомість. У захоронках діставали діти харч, що в тих часах було для батьків великою підмогою. Харчі видавав щоденно маґістрат.

Так український дух не вгасав у Львові. Хоч довкола заливала місто московська повінь, мов об скалу розбивалася вона об тверду, в передвоєнних часах закріплену школою й просвітними товариствами нашу національну свідомість.

Пригадую собі Йордан 1915 р. Заборонено в часі процесій носити жовто-блакитні стяжки, але дівчата з братства спротивилися: або підуть в українських стяжках, або зовсім не підуть. І пішли. Давно вже не було стільки народу на ринку, що тоді. Замаяли наші національні кольори, залунали українські пісні. А коло кожної дівчини з хоругвою йшов московський салдат зі свічкою (не як караул, а як „лицар").

2-го січня похоронили ми Павлика. Це був єдиний з тих, що підписали маніфест проти Росії, який не виїхав зі Львова. І дивним дивом москалі його не чіпали. Але коли помер, проводили його похорони сотні жандармів піхотинців і вершників, так, що несвідомі прохожі питали, якого це великого московського старшину з такою парадою ховають. А це не московський генерал їхав на цвинтар, а український рядовик Михайло Павлик, — ворог царського режіму.

(Далі буде).

ВАСИЛЬ КУЧАБСЬКИЙ.

Розвиток революції та галичани на Надніпрянщині.

У найближчому часі вийде з друку у В-ві „Червоної Калини" „Історія Легіону Січових Стрільців", довгожданні „Золоті Ворота", як друга частина циклю „Історія визвольної боротьби України в монографіях". З ласкавого дозволу Видавців містимо відтіль один уступ з широкого „Воєнно-історичного нарису" Василя Кучабського. Скептична, чи просто негативна характеристика Центральної Ради, яку подає цей визначний сучасний український публіцист, кидає яскраве світло на цю „другу сторінку" української революції, якої не можна промовчувати при розгляді тогочасних подій. Ближче про Галицько-Буковинський Комітет у Києві та про ролю галичан при творенні збройної сили на Вел. Україні буде мова в окремому числі „Діла", спеціяльно цій темі присвяченому.

Редакція.

.....Здалеку, судячи лише по ґазетних вістках, національно-революційний елемент полонених галичан уявляв собі по таборах розвиток революції 1917. року на Україні далеко не так, як він відбувався на ділі.

Постепенно завміраючи, російський царат розложив був своєю мертвеччиною все суспільне життя давньої Росії. Коли-ж несподівано й ніким не підтриманий він 12. березня 1917. року упав та вся влада нараз попала до рук самого-ж громадянства, то контраст поміж безпросвітнім учора й мерехкітливим сьогодня був такий безконечний, що ніяке слово не підходить, щоби змалювати той радісний порив, який нараз захопив був сотню міліонів людей у колишній Росії. Лише беручи під увагу цей порив можна зрозуміти інтенсивність, із якою розцвіло життя помертвілих донедавна народів Росії у перших часах революції 1917. року.

Несподівано бурхливим життям заграло в тих умовинах теж досі лише підсвідоме, бо люто здавлене царатом, національне почування українських мас. Чи треба відроджувати український нарід, чи він є самостійною нацією, такі питання не існували в тому часі, бо заговорила сама кров, що плила в жилах українця. Оте буйно розцвіле почування й казало гуртуватися й нечайно відродженому українському громадянству в організовану силу в перших часах революції 1917. року. Ось так пішла стихійна „українізація" України", стихійне творення українських комітетів і товариств, українізація нарешті тих полків давньої російської армії, що складалися в більшости з українців. Стихія організувалася, щоб „Україна зажила вільним життям", хоч і не вміла зясувати, як оте „вільне життя" повинно виглядати. Тут вона з довірям віддала свою долю в руки давніх українських діячів, бо вони — на її погляд — усю справу передумали, бо „їм видніше".

Але Центральна Рада, організація основана київськими українцями ще в половині березня 1917. року для обєднання й кермування всім українським життям на Надніпрянщині, не доросла була до ніяких самостійних політичних завдань. Дійсного розуміння того, чим держави живуть, а від чого гинуть, у неї не було, вона складалася з партій, які вміли робити „принціпіяльну опозицію" проти всякого, хто на чолі держави, але-ж самі нездатні були щонебудь творити. Здатні лиш до промов, вони теж і в думці не мали брати керми на Україні в свої руки — адже що вони з такою кермою зуміли-б робити? — а всі свої надії поклали на „розвиток всеросійської революції". Під цим розуміли вони, що це річ Петрограду будувати „нову Росію" та в ній і Україну, а їхня річ тільки слідкувати, чи в тому ділі Петроград не „кривдить України" та й опозицією таку „кривду" відвертати. Але розбурхана в своїх національних почуваннях українська маса жила своїм життям і постепенно додумуючись до того, чого їй треба, штовхала Центральну Раду, щоби в українській національній справі ставити центральному російському урядові чимраз ширші домагання.

Йдучи за подіями, Центральна Рада спершу поставила була вимоги лише національно-культурної автономії України і щойно згодом, під натиском із кожним днем гомінкіших українських громадських організацій, видвигнула в квітні 1917. року домагання української національно-територіяльної автономії в Росії, перебудованій на федеративних підставах. Але російський уряд розумів, що в автономічно-державній організації українського національного руху та ще й із окремішньою зукраїнізованою армією криється в майбутньому небезпека відірвання України від Росії і поставився рішуче проти домагань Центральної Ради.

Таке відношення російського уряду до української справи викликало, розуміється, обурення всієї української стихії, яка в самих лише зукраїнізованих полках начисляла вже у травні 1917. р. коло одного міліона баґнетів. Присилувана цим обурденням Центральна Рада видала 23. червня (н. ст.) „Перший Універсал Української Центральної Ради до Українського Народу на Україні і поза Україною сущого", в якім заявляла, що береться за здійснення автономії України без уваги на російський центральний уряд. Центральна Рада проголошувала себе парляментом України, якого виконавчим органом мав бути кабінет міністрів — Генеральний Секретаріят. „Од нині самі будемо творити наше життя". Ці могутні слова Першого Універсалу, яким, на жаль, у ніякому відношенні не відповідала дійсна здатність українства, викликали, як могутнє гасло, незвичайний порив у цілій українській суспільности. Підтримана цим поривом Центральна Рада стала національним урядом, якого накази на перші часи, поки враження не розвіялося, знаходили скрізь в українськім народі послух.

Це була переломова хвилина революції 1917. року на Україні. Піти по лінії творення свого життя власними силами й переміни самого лише морального авторитету, опертого на хитких мітінґових настроях, в авторитет державної влади — ось шлях, що лежав перед Центральною Радою. Але Центральна Рада не пішла ним. Щоб дійти до евентуальної перемоги, треба було-б негайно взятися за створення міцної власної армії й міцного державного апарату, а для цього треба було-б спинити похід соціальної революції на Україні, зберегти весь дотого-

МИХ. РУДНИЦЬКИЙ.

Перші революційні подуви.

Коли прийшла велика російська революція — здавалось, що більше було на російській території революціонерів, ніж оборонців старого ладу. А проте не всі свідомі українці робили революцію. Були між ними й такі, що хоч і хотіли в ній брати участь — не могли, не вміли; не всі з радости кричать.

Для звичайного сірого громадянина прапор революції, хочби і найрідніший, не завсіди грає всіма кольорами веселки. Приходять дні, коли у водопроводі нема води і в крамниці хліба... Тоді більш, як колинебудь починаєш вірити — бо тільки віра спасає! — у кращі прийдешні дні.

Про невідхильний прихід революції чули ми від початку війни; зараз кілька днів після приходу російських військ до Львова російські старшини сиділи свобідно із австрійськими „цивілями"-славянами за столом і випиєш, впевняли, що „чим гірше, тим ліпше". Потішали нас, що з такої війни бодай одна користь буде — вона принесе революцію. І були неохибні ознаки цієї ворожби: вояки російської армії шукали у Львові за двома забороненими речами: за „Кобзарем" і горілкою.

Докінчую лекцію французької „конверсації" з одним із старшин львівського гарнізону. Вечеря готова; входить шість чи десять старшин.

— Ну, випєм за щасливий кінець війни! — каже один, що не може дочекатись закуски.

— А це як? — сміється другий, — то ви вже тепер пєте за революцію?

І коли вносять на полумиску порося з кашею — виглядає воно, як ворожа граната.

•

Київ 1915 року. Сидиш за столом найбільших російських буржуїв; голова дому — член Думи, правого крила. Що він може? Попросиш його і він тобі спровадить до хати із сибірського табору полонених на монгольській границі 19-літнього брата з мотивом, що це, мовляв, інжинір-спеціяліст, якого він потребує до своєї фабрики — воєнних стрілен. Його рідна сестра почуває себе українкою, його вуйко — високий царський урядовець не розмовляє в його хаті інакше, як по українськи, — для демонстрації.

За обідом у білий день, у приявї одного полковника та одного генерала, заявляє хтось нараз, що пора-б уже Распутіна розстріляти і за пять хвилин пізніше я мушу принести із своєї кімнати словник Грінченка на доказ, що на ньому написане „Россійской Императорской Академіей Наук удостоен второй преміей..." Отже, коли українська мова існує у словнику царської Академії, чому не вільно нею розмовляти — до сто чортів! — скрізь, хочби і в отій державній Думі. — —

І коли тримаю під пахою Грінченковий словник, він виглядає як пакет революційних проклямацій.

•

Перші подуви революції пянять, як слова: рівність і свобода. Сторож камяниці, що вивішував із власного почину в день імянин членів царської рідні офіціяльний „флаг", показує вам на порозі дому, що вміє говорити по українськи.

На вулиці дивуєтесь, що вони ще не позамітані. Але ніхто вже не підносить порозкидуваних „летучок" — для всіх ясне: ось можна підійти до міліціянта посередині площі і спитати: „А ви, товаришу, в якій партії працювали?..."

Стопудові москалі, що підчас війни понаїжджали в Київ, ані не загинуться, коли їх спитати, чи вони залишаться тут, як Київ почне українізуватись. „А щож? Мій батько, коли я став раз управителем у німецького дідича, то мусів із ним навіть по німецьки цвенькати... А німецька мова — то вам не те, що рідна славянська, звісно!"

Усі погоджуються, що „все це" якось перетреться, а покищо — безліч невирішених проблем: чи по школах можуть залишитися ті самі казьонні підручники, по церквах ті самі засмальцьовані батюшки і по судах ті самі реакційні закони.

часний соціяльно-політичний уклад — як це потім після 1. листопада 1918. р. зробили були галичани — щоб лиш згодом, після закріплення української держави, взятися за дійсно вже нагнуто, особливо в земельній справі, пекучі реформи. Та з уваги на вибух соціяльно-революційних інстинктів серед мас отаке притишення соціяльної революції во імя будівництва української держави було-б нечувано важким завданням, безконечно важчим, аніж у Галичині, де народня маса була і більше освічена і здисциплінована і віддана на освітньому, політичному й економічному полі зорганізована. А що-ж про це й казати було на Наддніпрянщині, де інтелігенція сама майже поголовно була соціяльно-революційна, а не була ніяк фахово здатна зорганізувати армію й державний апарат! До того-ж вона навіть не мала хисту і змоги станути на чолі соціяльної революції, як це зробили були большевики, і навіть із соціяльно-революційного задивилася на те, що робитиме в цих справах „одностайний революційний фронт" — у Московщині. Генеральний Секретаріят не склав навіть ніякої державно-огалізаційної схеми, не кажучи вже про міцний державно-адміністративний апарат і сцентралізовану армію. Він існував лише у Києві і то тільки на деклараціях і заявах, не маючи не лише повного, необхідного для канцелярії міністерств, апарату досвідчених урядовців, але навіть — часто-густо — домівок.

„Од нині самі будемо творити наше життя" — залишилося лише заявою. Центральна Рада увійшла в затяжні переговори з російським Тимчасовим Урядом, успко переконуючи його про українську льояльність для Росії й неминучість творити своє життя без дозволу російського уряду. Хоч інтерес „самостійного творення нашого життя" вимагав негайно заключити мир з Центральними Державами, то Центральна Рада пішла по лінії тогочасного російського державного інтересу, виключаючи зукраїнізовані полки, щоб боролися „до повної перемоги". Ввесь же свій авторитет, якого не вжила для твердого опанування анархії, що іноді почала вже проявлятися на Україні, зужила на те, щоб переконувати українське громадянство про шкідливість відірвання України від Росії, отже — щоб бити в українське національне почування, одинокую свою тріску опору.

Тут настрої розчарованої у своїм пориві національного почування української маси почали потрохи опадати, а разом із тим почав тратити свій блеск виключно на них опертий і лише моральний авторитет Центральної Ради.

Українська ідилля „стихійної зорганізовности" почала по законах кожної масової революції псуватися і вже в липні-серпні 1917. чимраз частіше стали проявлятися познаки соціяльної анархії на Україні: грабіж панських маєтків і самосуди. Так само під впливом щораз більшого розвалу московських полків почала чимраз помітніше слабнути здисциплінованість зукраїнізованих частин.

Але, хоч і поблідлий уже, моральний авторитет Центральної Ради все ще тримався. Тимчасом у вересні-жовтні 1917. року в Московщині розгорілася боротьба поміж большевизмом і Тимчасовим Урядом. Події чим далі, тим грізніше заплутувались у нерозвязаний хаос. Тут Центральна Рада розгубилася, перехиляючись своїми симпатіями раз на один, то знову на другий бік: розвиток „всеросійської революції", до якої мала пристосовуватися „революція на Україні", починав ставати неясний. Але російський Тимчасовий Уряд не звертав уваги на хитання Центральної Ради і борючись за своє існування, рішив за одним ударом покінчити з большевизмом та з українським відосереднім рухом. Саме в Москві розгорілися в перших днях листопада затяжні вуличні бої поміж большевиками та військами, вірними Тимчасовому Урядові, як з наказу Тимчасового Уряду московські полки пішли на Київ проти Центральної Ради. 7. листопада бої в Москві покінчилися перемогою большевизму, а 11. листопада на вулицях Києва столичні зукраїнізовані полки, підтримані місцевими большевиками на власну руку виступили збройно проти московських частин, надісланих Тимчасовим Урядом проти Центральної Ради. Рівночасно на підтримку Центральній Раді звідусіль вирушили на Київ зукраїнізовані війська — українська національна стихія. Але й у цьому рішучому для неї менті Центральна Рада не спромоглася на нішо більше, крім — „нейтралітету". Тут іще раз — і в останнє — українська національна стихія доказала, що якщо взагалі можна було втримати її в руках, то не соціяльними гаслами, а національними й державними вартостями. Після розгрому війська Тимчасового Уряду 12. листопада переможні зукраїнізовані полки прийшли перед Центральну Раду й віддали їй реальну державну владу, якої вона ще після І. Універсалу не зуміла була взяти і зорганізувати сама. Був це останній зрив української стихії, що відбувся не лише без проводу, але навіть без участи Центральної Ради. На могилі Тимчасового Уряду й на руїнах єдиної Росії Центральна Рада востаннє дістала змогу самостійно збудувати українську державність. Підштовхана домаганням зукраїнізованого війська, вона проголосила у III. Універсалі самостійну Українську Народню Республіку, але навіть у цьому менті виявила вона своє повне безсилля, бо заявила, що Українська Народня Республика стоїть у федеративному звязку з неіснуючою вже Росією.

Свідками цих подій були ті полонені галичани, що попали були в 1917. році на Наддніпрянщину. Для них було ясно, що вже стихійний порив, якого були свідками, є дуже плинкий, бо Україні бракує організаторських сил, щоби влити його в тривкі форми української державности. Тому, хоч і мріяли було про збройну боротьбу проти Австрії, рішили, що Україні тепер не час на війну за розгром Австрії, а час напружити всі сили для технічної організації державного апарату. Тому бралися за технічно-організаційну працю на Наддніпрянщині, йдучи на службу урядовцями в першу чергу до офіційних установ Центральної Ради.

Ось так у Києві зібралася досить численна кольонія галичан-урядовців. Вони гуртувалися при гуманітарнім „Галицько-Буковинськім Комітеті допомоги жертвам війни", якого домівка стала вже в липні-серпні 1917. року наче-б то клюбом галицьких українців. Отой „Комітет" заклали при Центральній Раді на початку її існування для допомоги галицьким полоненим і „біженцям" та українському населенню занятої російськими військами частини Галичини. Офіційно був „Галицько-Буковинський Комітет" у руках декількох старших громадян галичан, що ріжними способами попали були в Київ, як ось Дмитра Левицького, Володимира Охримовича, Миколи Шухевича, М. Сабата, М. Балтаровича й Ів. Герасимовича. Але на ділі кермували ним більше чи менше національно-революційні молоді його урядовці й той гурток галичан та їхніх симпатиків наддніпрянців, що сходилися в „Комітеті" наче у своїм клюбі. Попавши в такі руки, „Комітет" не обмежився лише гуманітарною діяльністю, хоч вона була дуже велика. Щоб не позбуватися з Наддніпрянщини в Австрію цінного для технічно-організаційної праці галицького елементу, „Галицько-Буковинський Комітет" заклав своє бюро посередництва праці, даючи галичанам змогу не лише проживати, але і працювати при українських офіційних та громадських установах. Працюючи в цьому напрямку, „Комітет" пішов на нелегальщину. Ось зразу в перших часах революції 1917. року він виборов собі право виставляти „біженцям" галичанам пашпорти чи там особисті посвідки, важні для поліційних органів російського Тимчасового Уряду, який без уваги на І. Універсал Центральної Ради аж до осени 1917. року був фактичною державною владою на Україні. Отже, користаючи з цього права, „Комітет" виставляв документи „біженців" теж галицьким утікачам із російського полону і таким чином уможливлював їм, хоч і під фіктивними прізвищами, легально перебувати в Києві та працювати при Центральній Раді чи інших українських установах.

З отих „біженців" та втікачів повстав згодом Легіон Січових Стрільців, якого історія займає окрему сторінку Української Визвольної Боротьби.

На вулицях люди цілуються як на Великдень і вечорами Хрещатик повний по дахи, навіть у ті дні, коли чомусь не світяться ліхтарні. І так усім ясно, що газові або електричні робітники можуть відмовитись від праці, коли плата їх занадто низька або того дня — їх великий мітінг.

•

Не пізнаю члена міської земської управи Івана Степановича, коли приходжу до нього на чай. Той совісний книговод, що чіхався досі клопітно читаючи воєнні комунікати: чому російська армія раз сюди раз туди, представляє мені своїх партійних товаришів. Так в „управі" далі бути не може! Завтра вранці скажуть директорові їх департаменту, що або він добровільно — —

— А у вашій Австрії, як ви гадаєте, чи теж буде скоро революція?

Відповідаю, що мені це зовсім байдуже, бо й не думаю рухатися з Києва. Я мусів би у Львові хіба бути бурмистром, щоб заробляти тілько, що тут за кілька годин денно.

З одної хати ходимо до другої і подекуди навіть заявляємо, що вже більше чаю не можемо. О, — по старих київських хатах находяться і галичани. Досі вони ходили тільки щодня чи двічі в тиждень мельдуватись на поліцію і на „Володимирську горку" дивитись, чи не видко Макензена. Тепер не треба вже нікому мельдуватись і Макензен не має чого йти. Знайомий галицький москвофіл, що ледви російською мовою перемігсвоє „язичіє" має таку міну, якби проглинув жабу: — боїться, що як заговорить до справжнього росіянина по російськи в нашому товаристві, то той може спитати: „А ви не галичанин?!"

•

Не маю від першої хвилини побуту в Києві ніяких паперів, на доказ, хто я і як тут узявся; а знаю, що якби підійшло до мене якесь „начальство", то можу назвати прізвище якогонебудь із своїх добрих київських знайомих, місцевих громадян, і цього буде досить.

Кажуть, що гроші втратять на своїй ціні і важко буде за хліб. Кажуть усі, але ні на одному обличчі не видко смутку. На вулицях, по хатах, на всяких зборах (їх більш, як чаїв денно!) — чутки, сплітки і сильні, молодечі слова. Ніби-то все по давньому, але вночі можна (навіть часом треба) ходити з револьвером, хоч ніхто нікого не боїться. Оповідає один приятель:

„Вчора опівночі підходить до мене на вулиці якийсь панок і питається за годину. Виймаю годинник і кажу. Ледви пройшов кільканадесять кроків, хапаюсь інстинктовно за камізольку — годинника нема. Завертаю бігцем, виймаю револьвер і кричу до панка: „Віддайте годинник!" Віддав, навіть не пікнув. Приходжу до хати, роздягаюсь: у двох кишенях камізольки два годинники — мій і чужий. Так я став поневолі бандитом".

Здибую одного молодця — 22-літнього. „Що ви тепер робите?" — Я тепер директор окремого відділу Центрального Комітету — —

„Місце молодим!" — один із неписаних законів революції.

Одного дня француженка-бонна в домі мого шефа (найбільший „американець" у Києві — 7 камяниць!) каже до мого 16-літнього вихованця:

— Чи ви знаєте, Боря, що Ірина Антоновна (24-літня його мачуха, жінка його 46-літнього батька) не вернеться вже більше...

Він уже знає: вона виїхавши до Одеси на відпочинок утікла морем з молодим поручником.

А „мій" Боря на це вже не по французьки:

— Наплевать!

•

Живемо як на хмарах — легко і часто не бачимо землі. Все йде нормально, але по ночах невпинно хтось стріляє; одні із страху, другі з радощів, треті попросту тому, що носять револьвери і руки їх сверблять.

Мій молодший брат що-вечора одягається в нове убрання і йде в гості, хочби чути було стріли під самими вікнами. Революція витворює чудодійний настрій: коли стріляють „свої" — не бойшся навіть заблуканої кулі.

Люди пють і курять не тому, що це приємно, тільки тому, щоб заглушити в собі совість. —
Гр. Лев Толстой.

МИХАЙЛО КОРЧИНСЬКИЙ,
член Центральної Ради.

Коли горів дім Михайла Грушевського.

(8. січня 1918. р.)

Рано, як щодня, йду до Центральної Ради, де ріжні засідання й партійні наради не переводилися. При вході до історичного нині Педагогічного Музею щось пролітає над моєю головою зі страшним гадючим свистом і дзвінко падає на оцементовану землю: то скалка шрапнелі завбільшки кулака — привіт москалів першому українському парляментові. Недосвідчений, схиляюся підняти на памятку кусень заліза, що не схотів спуститися на кілька центиметрів нижче, щоб розторощити мені голову. Та опікши пальці, щойно тоді згадую закон фізики про розгрівання тіла від тертя.

Входжу до вестибулю. Там завсіди було повно й гамірно. Нині — майже пусто. Знадвору чути рідкі гарматні стріли. В серце, переповнене від першого дня революції радісним співом: „Радуйся, відроджена Україно", закрадається гострий біль питання: „Невжеж кінець?" А деж ті славні полки українські — полуботківці, шевченківці та інші, що з усіх усюдів, навіть із большевицької Москви та Петербурга, зліталися недавно боронити Неньку-Україну?

Пригадую собі, як кілька днів тому підвозив мене і молодого Шрага (заст. голови Ц. Р.) проф. Грушевський до Ц. Ради, звідки, висадивши нас, мав їхати до театру М. Садовського на якусь парадну виставу й там виступити із промовою. По дорозі Шраг зі скритою гордістю інформує професора, що сьогодні до Центр. Комітету українських есерів надійшли дальші відомости з місць, як масово нарід горнеться до його партії: „маємо рівно один міліон членів, що заплатили членську вкладку!" А професор на це: „Ось їду промовляти. Тисячна юрба шалітиме з радости, вигукуючи „Слава Україні". У тій юрбі чи не більшість військових, а тут на цілий Київ не можна знайти бодай одного гарматчика до гармати на двірці, куди пробує наближатися ворожий панцирник!" Так і не знаю, чи зрозумів Шраг, що то була відповідь професора на радісні повідомлення про міліон членів есерівської партії.

У Центральній Раді досить пусто. Відбуваються наради. Деинде проходжаються люди. Настрій пригноблений. Зустрічаюся з останнім премієром кабінету, сформованого Центральною Радою. Був то В. Голубович, ставленник М. Грушевського, мій шкільний товариш. Проходжуючись попід руку, випитую, шукаю потіхи, чи можна сподіватися на щасливий вихід із проклятущої ситуації. Дружньо, довірочно-інтимно інформує мене премієр, що ситуація вже в найближчі години поправиться і то кардинально: наше військове командування щасливо закінчило переговори зі штабом польської кавалерії, що стоїть недалеко за Дніпром. Ворог не витримає флянкових ударів із півночі та півдня і мусить відійти. Чи вірив у це наш премієр? Здається, — так. Я бажав чуда і теж хотів вірити.

Десь коло 4-ої години виходжу з парляменту, щоб пообідати вдома. Мешкав я з родиною в домі проф. Грушевського на Маріїнсько-благовіщенській вулиці. Дорога вела Володимирською вулицею повз університет. Показалося, що вздовж Володимирської зі свистом пролітають кулі: це місцеві большевики активно виступили та перестрілюються з нашими рідкими стежами. Довелося, пересікши вулицю, йти довгою окружною дорогою через Фундуклеївську, Бульварно-Кудрявську, Жидівський Базар і так вийти на свою вулицю з противного боку. Вступивши на Благовіщенську, кидаються мені в очі густі хмари чорного диму, що підноситься над якимось далеким домом. Дому самого не видко. Серце стискається від тривожного підозріння. Запитую одного, що їде мені назустріч, чи не знає, що це таке горить. Питаю по українськи й не дістаю ніякої відповіди. Приспішую як мога кроку, питаю другого зустрічного, вже по російськи. Довідуюся, що то дім Грушевського стоїть у полумені, а підпалив його большевицький панцирник запальними стрільнами. В тяжкому зимовому плащі біжу щодуху під гору. Задиханий підбігаю до горіючого дому і бачу: шестий поверх, де мешкали проф. Грушевські та мистець Кричевський уже згорів, а вогненні широкі язики почали облизувати вікна мого мешкання на пятому поверсі. Там залишив я недужу дружину зі семилітньою донею. Біжу на пятий поверх, дзвоню, гупаю в двері, ніхто не відзивається. Найчорніші гадки пронизують голову про долю родини. На сходи сиплються вогнені язики. Збігаю вниз, звертаюся до юрби, чи не знайдуться охочі, щоб допомогти мені виважити двері. Мабуть великий біль відбився на мому обличчі, бо знайшлося 5 чи 6 смільчаків, що вибігли зі мною під іскрами, що згори сипалися, на 5-ий поверх. Двері, замкнені на ключ, а дотого замкнені на ланцюжок, по довгих зусиллях виважили ми, але в мешканні нікого не було. Як пяний спустився я вниз, а мої товариші, як показалося, почали викидати деякі наші речі, з чого дещо за кілька днів я відібрав із сусідньої лікарні. Кілька годин минуло, поки я в хаті наших знайомих Маслових (нині сенатор від Волині) довідався, що родина моя сховалася десь на третій вулиці в пивниці. Муравйовські стрільна все частіше та гучніше пролітали над головою, спрямовані на Ботанічний Сад, де стояла наша гармата. Коло десятої ввечір я відшукав пивницю, де мої заховалися і провів там ніч настоячки. Людей у пивниці було повно. Стрільна вибухали недалеко дому. В пивниці лежало досить мішків із гіпсом. Ними ми позатикали вікна пивниці. Ця обережність не була зайва, бо одного з наших товаришів недолі, мешканця того дому, приблудний відламок шрапнелі положив трупом, коли він пішов до свого мешкання глипнути, чи все в порядку. Над ранком до нашої пивниці почали доходити чутки, що большевики вночі заняли нашу столицю. Коло 8-ої години вранці я міг в цім переконатися на власні очі. В плащі і шапці, густо вибілених спасенним гіпсом, подався я до Центральної Ради. Там панувала лиховісна тиша. Пішовши вверх по Володимирській від Благовіщенської, здалека я побачив коло нашого революційного парляменту гармату, наставлену жерлом до мене, а коло неї — червоноармійця, оперезаного нахрест кулеметною биндою. Мій одяг виключав підозріння щодо буржуазности. Тоді сміло пройшов я повз москаля, що на „вістрі багнету" приніс нам „волю". Від якогось знайомого на вулиці я довідався, що гурт членів Центральної Ради та її уряд покинули вночі Київ, подаючись у напрямі Житомира. Про це премієр вчора мене не поінформував. А може й сам не знав? По місті розїздило авто, з якого якийсь „матросик" виголошував промови, вітаючи слухачів із „визволенням". „Чи знов кінець нашого короткого державництва?!" Та треба було подумати, де примістити родину, бо пивниця не надавалася на домівку на довший час.

ВОЛОДИМИР ДОРОШЕНКО.

Голова Центральної Ради про своїх співробітників.

(З НАГОДИ 20-ЛІТТЯ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ).

Ви хочете, пане Редакторе, щоб я написав до „Діла" щось про 1917-ий рік на Наддніпрянщині. Нажаль я пробував увесь час у Галичині і міг би тільки хіба говорити про всім нам тут знані речі — про те, як сприйняло наше краєве громадянство вістку знад Дніпра, як тішилося несподіваними виявами українства, які світляні надії звязувало з пробудом Великої України до нового життя. Війна, правда, ще йшла, Австрія існувала, але вже наші думки знад Дунаю летіли над Дніпро. Сподіванки, звязувані з перемогою Австрії бліднули в яскравому світлі феєрії, що розгорталася за Збручем. Молодше покоління під впливом подій української революції позбувалось австрофільства, — тільки старші патріоти ще міцно трималися цісарської клямки. Трималися, як знаємо, аж до розвалу Австро-Угорщини. Тимчасом за Збручем українська національна революція — йшла crescendo. Ми були сповнені найрожевіших надій. Здавалося, незабаром повстане там самостійна й незалежна українська держава. Коли-ж що й дивувало нас, так це перевага на В. Україні суспільницьких гасел над національно-державницькими та явне усування від участи в творенні нового життя старих заслужених діячів таких, як Е. Чикаленко, Вол. Леонтович, Вол. Шемет тощо. В Центральній Раді головну скрипку грали соціялісти, люди здебільшого молоді. Тільки есдеки мали поважніших — віком і політичним стажем — діячів, а есери, що становили більшість, так цеж була переважно зелена молодь, чесна, гарна, запальна й патріотична, алеж без громадського досвіду. Все мабуть студенти ріжних вищих шкіл. Українські радикал-демократи, що, йдучи за модою, перехристилися на соціялістів-федералістів, не користувалися впливом і мусіли уступити з Генерального Секретаріяту. Але кого могли так дуже в австрійській займанщині смутити ці крайности, що діялися в Києві? Тільки небагатьох, що знали тамошніх людей та орієнтувалися в подіях. Мене особливо засмутила вістка, що проф. Грушевський вступив до партії соціялістів-революціонерів. Хотілося бачити його понад партіями, таким провідником нації, як Масарик у чехів. Правда, своїм авторитетом, своїм великим розумом і досвідом, своєю розсудливістю міг Грушевський серед своїх сопартійників грати свого роду ролю здержуючого чинника, скермовувати молоду енергію в потрібне нам річище, алеж для цього не треба було вступати в партію й різко відмежовуватися від своїх старих товаришів. А мені в кінці 1918 р. оповідав покійний Е. Чикаленко, що Грушевський, приставши до есерів,оминав його і побачивши було, на вулиці, переходив на другий бік. Те саме говорить у своїх споминах і другий визначний діяч із старшого покоління Ол. Лотоцький, що теж до того часу ціле життя був звязаний із Грушевським щирою приязню.

Хотілосяб полинути на Україну, впірнути головою в боротьбу, або бодай якимсь способом поділитися з тамошніми діячами своїми сумнівами, своїми спостереженнями людини, що стоїть з боку й безсторонньо приглядається подіям та оцінює ситуацію. Але в тім часі дістатися до Києва було мені неможливо — раз тому, що взагалі це була тоді нелегка річ, бо був ще фронт і требаб було їхати хіба через невтральні країни й мати дозвіл Тимчасового Уряду, а це для члена „Союзу Визволення України" була річ безнадійна. Не кажу вже про те, що саме як член „Союзу" я міг стрінути негостинне прийняття не лиш у Петрбурзі, хоч би й революційнім, але й у Києві. Правда, „Союз Визволення України" визволив в осени 1914 р. Грушевського з великої небезпеки, вивізши його з родиною з Криворівні, де застала його війна. Тоді могла арештувати його або австро-угорська солдатеска як „москвофіла", або російська як „австрофіла" і в обох, а надто в другому випадку життя його булоб під смертельною загрозою. Правда й те, що рішившися їхати на Україну, Грушевський, якого ми познайомили з ціллями й завданнями „Союзу", не тільки не відсахнувся від нас, а навпаки обіцяв тримати з Союзом контакт та сповіщати нас про події на Україні, очевидно в конспіративній формі. Задля цього навіть умовився з нами, як називатиме Україну, Росію, царський уряд тощо, щоб листи могли перейти російську воєнну цензуру. Але правда і те, що страха ради юдейська, щоб не скомпромітувати визвольного українського руху перед російським Тимчасовим урядом і громадянством, він вирікся Союзу в 1917 р. на Малій Раді. Київ тоді був іще стільки, як не більше, льояльний супроти Петербурга, як Львів супроти Відня. А може крім політичної була тут ще й друга причина суспільного характеру: лівій республиканській молоді Наддніпрянщини Союз видавався й надто „буржуазною", монархічною, як не контрреволюційною організацією. Але для мене рішальним моментом було не це, а льояльність

ГЕНЕРАЛ ТАБУІ

Українська революція в очах французького дипльомата.

Подаємо у виїмках переклад споминів ген. Табуї, що вийшов п. з. „Як я став комісарем Французької Республіки на Україні" у томі „Спогади", виданім Українським Наук. Інститутом у Варшаві 1932 р. Досі ці спомини не були перекладені. — **Редакція.**

Передмова. Це не буде сторінка історії. Коли я був на Україні, то поправді я не знав того всього, що знаю тепер, — крім цього ситуації були такі неясні і такі нерозяснені, що важко було чужинцеві пробитись крізь той шар, що наче серпанком закривав дно криниці, де лежала правда.

Хочу сказати тут попросту про те, що події, які наростали у гомоні бурхливого потоку, приневолювали мене робити. Хочу показати еволюцію моїх думок по мірі того, як події дозволяли мені їх розяснювати. На перепоні стоїть теж брак віддалі, що дозволяв би з перспективи часу оцінювати деякі погляди та факти. Мої враження мають тільки вартість монольогу, однопрямної праці, бо не маю доступу до українських архівів.

Віділ, первісна місія. — 7-го грудня 1916, коли я був шефом ґенерального штабу і ґенералом-комендантом важного відділу війська, я дістав наказ негайно виїхати до Головної Ставки фр. армії.

Франція хотіла вислати до кожного з трьох генералів, що командував окремими групами російських армій постійного звязкового старшину. У Головній Ставці шукали старшину з генерального штабу у ранзі полковника, що знав би трохи одну слов'янську мову і брав участь у боях на французькому фронті. Я відповідав цим умовам, дістав наказ зібрати потрібні матеріяли (на що дали мені засоби) і якнайшвидше від'їхати.

12-го лютого окружною дорогою через Англію, Норвегію, Швецію, Фінляндію і Петроград, я приїхав до Камянця Подільського до Головної Ставки генерала Брусилова, головного команданта „Південно-західнього фронту" російських армій. Цей фронт тягнувся від пінських болот до румунського кордону.

Там від січня до жовтня 1917 р. я мав нагоду бути свідком цілої низки захоплених подій: вибуху Революції, розвалу російської імперії, народин ріжних „Комітетів" і „Революційних комісарів", лиховісних демагогічних маневрів Керенського і Гучкова, розпорошення республиканської російської армії, їх останнього зриву при великих боях під Бережанами і Станиславовом, перемог підчас чотирьох днів, після яких прийшов жахливий розгром, безладдя та гибель тої армії, відданої на поталу революційних провідників, і на кінці: криваві досвітки совітського режиму.

Треба було утримати лад серед більш-менше здезорганізованих частин давньої царської армії і добитись того, щоб вони надалі співпрацювали мілітарно із союзницькими державами.

При кінці серпня оце завдання видається недоремним. Внутрішні драматичні події наступають одна по одній із страшною скорістю, армія розпадається, повстають нові чинники. **Україна будиться з вікового летаргу.** — Від половини червня вона проголосила своїм Універсалом, що з огляду на відмову Петрограду „співпрацювати" з нею, „вона сама хоче будувати свою будуччину". Вона встановила свій Генеральний Секретаріят — зародок майбутнього українського уряду і почала низку переговорів досить прикрих з центральним урядом Керенського, як після ріжних вагань, припинила катастрофа в Петрограді і большевицька революція.

У Киеві відкриваю Україну. Ми мали у Києві значну французьку кольонію, консулярного агента Балаховського, французький військовий шпиталь, летунські відділи і дещо старшин. У літі я поїхав до Києва зустрітись із своїми земляками. У вересні я провів там кілька днів, щоб створити базу для французьких впливів...

Вітер Свободи почав віяти як підчас бурі; стара карта Европи дерлася і одним з ріжних моїх завдань було створити зорганізовані групи, головно у Дарниці, при помочі старшин французьких, румунських, чеських, сербських, полонених — добровольців чи примусових, мешканців із нових самостійницьких територій — Альзації, Льотарингії, Трансильванії, Буковини, Чехії, Словаччини і т. д. Ось що находжу у свому подорожньому записнику з дати 27. вересня: „В год. 9.30 їду до Ради (Центральної), де мене приймає український міністр військових справ. Розмовляю з ним довго про Україну, Мазепу, запорожських козаків, гетьманів, народні пісні, багатство української землі — про збіжжя, цукор, залізо... про все те, що — признаюсь із соромом — находжу у своїх споминах із шкільного навчання віднаходжу тепер, коли кілька тижнів тому, завдяки революції в Росії оця давня нація наразі віднайшла в собі почування незалежности і свою величину. Карта України, яку я мав тоді, представляла цей край від Кавказу до Висли! Оця Рада це осідок уряду, який твориться і зародок парляменту. — Не можна знати, що з цього може вийти. — Маю враження, що вони шукають нашої помочі, на кожний випадок, коли приходжу, то віддають мені почести, як за найкращої доби царської влади".

...20. жовтня радив великий український конгрес, дуже важний, після нього військовий зїзд. „Сепаратисти" не могли переперти свої ідеї повної самостійности України. Поправді на початку визвольницького українського руху, ідея повної самостійности не видавалась іще виправданою. Навіть дуже палкі українські патріоти були тої думки, що федерація із держав, що входили раніше до царської Росії, булаб життєздатною формою незалежности. Тоді ще ніхто не передбачував большевицької революції ані наслідків, які не дозволяли створити один центральний уряд.

Непримиренність петроградського уряду, пізніше московського, причинилася чимало до того, що Україна пішла в напрямку повної самостійности. Та як там і не було, з цих конгресів не вийшло нічого корисного: промови, запальні поклики, вигуки, оплески, а нічого практичного — балакають, а не роблять.

Князь Кочубей. Навязую знайомість із князем Кочубеєм, що має прізвище відоме в українській історії. Він хоче створити корпус української армії, складеної виключно з українців. Спроба небезпечна: росіяни є проти. Крім цього в тому часі було ще багато несвідомих українців і таких, що заявляли себе як українці хоч ними не були! Кочубей упевняв, що українських козаків, запорожців, можнаб зібрати легко (він, очевидячки, був би їх гетьманом!) між Доном і Дніпром і вони, як колись завелиб лад на цих землях. Ясна річ, що організація козаків, хоч і примітивна, була тут добра, бо вона була військова, з ерархічною владою, а тепер, на жаль, армію та авторитет повикидали із словника щоденщини.

Обновлена Україна відчуває добре, що без армії вона буде нічим, тимто в Києві радять великі військові зїзди. Мої давні фронтові товариші, ґенерал Дельвіґ і полковник Кірей грають на них велику ролю. Бють оплески Франції, хотять приняти нашу організаційну систему і нашу дисципліну, домагаються інструкторів... Записав я у свому записнику: „Не можу покищо витворити собі ясної думки, але маю нахил вірити в Україну".

УКРАЇНА ФОРМУЄТЬСЯ.

З листопада довідуюсь, що Україна щораз далі організуючи свою незалежність, створила свій повний уряд з Петлюрою як міністром військових справ, що Петлюра командує з Одеси до Києва і що комендант фронту має на просторі армії абсолютну владу. Отже: міністр і ґенерал, — а не якнебудь чужа влада, отже не комісари при арміях. Це булоб за гарне, щоб могло бути правдиве! А в дійсности большевицький комісар Йорданський усе ще там (у Києві) сидить!

Каламутна вода накипає! Бачу, як усе розпадається, а мало що тривкого будується!

Коли питаюся ґенерала Володченка, команданта фронту, що ще вчора хотів іти на Київ і який нині признає Раду „наскільки вона має авторитет як Тимчасовий Уряд", він відповідає мені: „Україна не є ані большевицькою ані плодом Австрії, можна її залишити, нехай свобідно робить, що хоче і вона сама дасть собі раду..."

Я пробую підтримувати контакт між Ставкою і французькою місією, але місія перервана надвоє — на місію Нісселя в Петрограді і місію Бертельо в Яссах. Ставка дістає накази від Керенського, Леніна, Духоніна, „головнокомандуючого" Каледіна... Вода заливає корабель з усіх боків, він іще плаває на поверхні.

Видається, що ворог у теперішній хвилині ближчий на Сході — большевик, ніж на За-

---

(ПРОДОВЖЕННЯ СТАТТІ В. ДОРОШЕНКА З 7. СТОР. „ГОЛОВА ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ ПРО СВОЇХ СПІВРОБІТНИКІВ").

для установи, яка пригорнула мене в тяжкому періоді мого емігрантського життя і яку я не уважав можливим кинути, коли вона сама опинилася в тяжких обставинах. Тоді всі службовці бібліотеки НТШ галичани були в війську — від директора до возного, крім мене, отож мені не лишалося нічого іншого, як стиснувши серце, пильнувати полишеної моїй опіці установи.

Листуватися в тім часі із Києвом була справа нелегка й забарна, надто сидячи у Львові. Отож аж після Берестя, коли Січові Стрільці наладнали безпосередні зносини Львова з Києвом, я міг нарешті бодай листовно поділитися своїми спостереженнями, заввагами та сумнівами щодо політики Центральної Ради та її уряду. Тоді вже серед галицько-українських політичних і військових кол кружляли тривожні чутки про непорозуміння братів наддніпрянців із німцями, про холодне, а то й вороже відношення до нового „союзника", про невдатні кроки молодих дипльоматів і таке інше. От про все це, не витерпівши, я написав пару разів до Грушевського, передаючи йому з оказією й тутешні видання. У своїх листах я без обиняків лаяв жовтодзьобих есерів, складаючи вмисне всю вину на них: „От, мовляв, маєте Ви клопіт із цими молодиками". Та хоч у яких добрих відносинах був я з Грушевським, проте зовсім не сподівався від нього відповіди на свої довжелезні послання. Тимчасом зовсім неждано для себе одержав від нього — очевидно через оказію — листа, датованого 6. IV. 1918. Це була надто зворушлива чемність з боку старого Голови Центральної Ради, заклопотаного безліччю всяких справ, ще й у тих незвичайно тяжких і клопітливих обставинах! Лист цей мабуть чи не єдиний взагалі лист, який писав у тім часі Грушевський, отож уже з цієї одної причини, без огляду на свій зміст, заслугує він на нашу увагу. Але цікавий він і своїм змістом: ми з нього довідуємося, як дивився Голова Української Центральної Ради на своїх співробітників, як він оцінював їх працю й здібности. Ось цей лист:

> Дорогий Володимир Вікторович! Від Вас мав кілька листів, а не відписував, вибачте, бо в останніх роках дістав якусь відразу до листування. Та й ніколи. Спасибі за відомости. Спасибі за память, прихильність і клопоти. Привіт щирий від моїх домашніх. Щодо справ, то скажу: робиться, що може бути зроблене, діється те, що мусить діятися. Побоювання щодо можливої карієри деяких людей безпідставні. Тут люди не в тімя биті, обережні і радяться в важніших справах мене. Щодо помилок дипльоматів, про котрі пишете, то це здебільшого не так. З сторони воно інакше видається. Взагалі не міряйте тутешніх діячів їх метрикою. Рік їх роботи — се величезна політична школа, і він висунув багато людей дійсно талановитих.
>
> Те, що пишете, візьметься на увагу.
>
> Ваш щирий М. Грушевський.

Пропускаю прикінцеві приписки, що не мають загального значіння.

Як бачимо, Грушевський дуже високо оцінював своїх співробітників. Дальші події й дальша карієра тодішніх вершителів долі України свідчать, що славетний діяч був надто оптимістичний у своїй оцінці. Одно правда — співробітники його дійсно були здебільшого дуже здібні, а то й талановиті, але всеж рік праці занадто коротка школа державної політики навіть на ті гарячі часи. Їм би слід було бодай кілька літ термінувати під кермою досвідчених політиків — тодіб вийшли з них люди. Якщо не всіх їх задавили песиголовці, то з багатьох іще певне люди вийдуть.

ході — німець, який сидить тихо і тільки придивляється, до чого це все йде.

...6. листопада приходить до мене представник українського уряду і заявляє мені, що Україна не хоче большевизму, тільки свободи для себе і не потребує нікого. Маю пересторогу! Ця заява погоджується з розклеєним скрізь маніфестом українського уряду. 7-го Україна проголошує себе Республікою, відділюється від Росії, вона означить своїми Установчими Зборами відношення Української Республики до російської держави. Поправді то ця заява виділась мені тоді тільки однобічною умовою, якої вартість можна оце перевірити тільки у майбутньому.

...Дня 8. листопада дійшла до мене ввечір радіова промова Леніна. Він наказував командантам трьох груп армії негайно заключити перемиря. Я негайно висилаю вночі до Києва мого прибічного старшину команданта Ваніє з дорученням побачити Петлюру і поставити йому три питання:

— Чи знаєте зміст тої радіової промови?

— Чи годитесь це зробити на південно-західному фронті?

— Чи український уряд приймає накази Леніна?

Командант Ваніє привіз мені на другий день три відповіді: так, ні, ні. Він був присутній при проголошенні Республики; його враження є добре.

ЗМІНА МІСІЇ.

7. грудня повідомляють мене, що я перестаю належати до місії Ніселя в Петрограді, а мене зв'язують з місією Бертельо в Яссах. Це доведе мене, очевидячки, до деяких ускладнень, тому, що Україна, кажучи мовою політика, не перестала бути частиною „Росії", якої вся територія, з погляду французького, залежить від нашого амбасадора у Петрограді Нуленса...

Ситуація що-години більше напружена. Я відчуваю, що Україна зовсім відокремиться від Росії, а тоді руки її подасть Німеччина, яка потребує її збіжжя. П. Масарик настоює, щоб Франція визнала чехословаків як воєнну частину; їх є у Києві майже дві дивізії, добре зорганізовані, почасти вивінувані.

Румунія хвилюється. Мене засипують телеграмами, де є більше запитів, як інформації. Ґенерал Коанда, який представляє Румунію повідомляє мене, що большевики проголошують війну Румунії і російській армії Щербачова, отже румуни в Києві не є відтепер безпечні.

Що я маю думати про відвідини ґенерала Верховського, колишнього міністра війни за Керенського; він не визнає України і хоче відбудовувати російську армію для боротьби з німцями? Але і тут повторяється вічно той самий меляхолійний рефрен: „Як це здійснити?"

Ґенерал Драгомиров і лайтнант Цісаков, що вернулися з Дону запевняють мене, що в Ростові російські ґенерали Алексеєв, колишній шеф російських армій, і Ерделі, колишній командант XI-ої армії почали творити армію, але... потребують грошей!!!

Мене відвідує ґенерал Скоропадський, замітна особа, голова вільних козаків на Україні; це родовий суперник Кочубея; він хоче відограти ролю (і відограє її з німцями!); він хотів би зорганізувати українських козаків, щоб стати гетьманом. Його буцім-то вибрали на це високе становище на козацькому зїзді в Чигирині 18-го жовтня. Він міг би згуртувати 80.000 козаків???

І серед такого хаосу я дістаю телеграму від ген. Бертельо, із звісткою, що він домагається від Парижа призначити мене „Комісарем Французької Республики на Україні." Боже, відхили від мене цю чашу! А мій календар каже мені, що нині наше Різдво!

*

21-го грудня повідомляю офіціяльно про свій новий уряд п. Шульгина (міністра закорд. справ) і ріжні консуляти в Києві. Франція перша визнала Україну. Мене приймає офіціяльно 22-го грудня премієр міністрів Винниченко, і міністри — закордонних справ, морських, справедливости, фінансів і постачання. Приймають мене якнайсердечніше. Підчас розмови, після офіціяльних промов, мушу роз'яснювати дійсний зміст мого титулу „комісар", що трохи втратив із свого блеску серед представників революційної доби; крім цього большевицькі міністри теж звуться комісарами... народніми. Ясно, що такий титул тут не дуже підхлібний.

Я тут тепер велика фіґура, але не така велика, щоб запанувати над морем із хмар, що вкривають українську землю.

Ось слов'яни з Мадярщини (хорвати, дальматинці...) і старі серби, які пізніше об'єднаються в Югославію, тепер підставляють один одному ногу.

Ось Скоропадський, який таки не вміє зорґанізувати своїх вільних козаків і жде нетерпляче приходу німців.

Ось делеґат донських козаків, який упевняє, що вже істнує союз із Туркестаном і Сибіром, щоб вести далі війну і не приняти недалекого берест-литовського договору.

Ось чехи, які хотіли б виїхати, румуни, які нарікають, що через Україну не можуть згуртувати своїх численних буковинських земляків.

Ось польський ґенерал Міхаеліс, що хоче стати шефом польської армії, яка не істнує.

Ось пан Башмаков, який хоче (але чим, милий Боже?!) створити могутні кліщі, із двома вістрями — в Коля на Ледяному Океані, де сидilиб союзники, і в Новочеркаську на Чорному Морі з козаками і все це на завісах у Челябинську на Сибірі. Три роки треба приготовляти цю машину, а потім уже за один рік можна „розрушити" большевиків.

Ось воєнний міністр з Сибіру (???), який хоче від мене міліонів для зорґанізування сибірської армії вірної союзникам.

Ось адмірал Немиц, командант фльоти на Чорному Морі, який хоче спасти всі запаси на ньому і відобрати большевикам Одесу.

Ось полковник Кірей прийшов до мене — славний вояка, інтеліґентна людина з великим серцем, давній фронтовий друг із бережанських боїв. Не хоче, щоб його край пропав у кривавому болоті і пропонує мені свої послуги, щоб об'єднати українське військо.

Ось кажуть мені: Німеччина теж небавком визнає Україну і покинувши свою австрійську союзницю віддасть Україні Галичину; лінія Берлін-Сальоніки-Баґдад переміниться в лінію Берлін-Київ-Баку.

Ось накінець іще прапорщик Криленко призначений шефом російської армії „відмобілізовує" російські армії, що демобілізуються!

Усе це, само собою, дуже ясне і чудове... здалека.

Грушевський. Між моїми споминами із тих схвильованих часів одним із найживіших є моя зустріч із Головою Центр. Ради Грушевським, якого я відвідав 31. грудня.

Чого не наговорили мені про ту людину, хоч і визначного вченого, але відомого австрофіла, „винахідника" України тощо.

Він приймає мене у своєму скромному помешканні. Він дуже чемний, але відчуваю, який він нервовий. Він викладає мені три головні ідеї:

1. Вільсон у своїх 13 пунктах не говорить ні про Росію, ні про окремі народи, що входять в її склад.

2. Україна є „де факто" незалежна. Федерація може бути побажана, але це справа майбутнього; теперішність зовсім інакша.

3. Він головує в комітеті російських національностей — України, Криму, Білоруси, Литви та Латвії; туди не входить Польща ані Московія, ані Сибір, що з погляду етнічного є росіянами.

ПЕРШІ ЗАВОРУШЕННЯ.

6. січня чути перші большевицькі гармати. Мій приятель, ґенеральний консуль Баджі, офіціяльний представник Англії, людина пресимпатична і спокійної відваги, непокоїться наглими поворотами подій. Він відчуває, як я, що течія пориває все.

...Большевики підходять до передмістя. Година важних рішень зближається. Тому, що російський большевицький уряд ставиться до України як до ворога, вона мусить зовсім відділитися від московської Росії. 9. січня Україна проголошує свою самостійність. Така заява зроблена серед таких обставин має свою велич. У Києві відбувається палка маніфестація, на якій відчитують цю заяву на Софійській площі. Ця дата входить від тепер до історії.

...26. січня в год. 9.30 вранці до мого бюра вбігає большевицька стежа. Місто взяте. „Товаріщ" Муравйов є його паном. Ми знову в „Росії". Панує терор; скрізь розстрілюють людей.

По двох тижнях ріжних переходів під совітським режімом 10. лютого два поїзди вивозять нас: мета невідома. 13-го ми в Москві, де я знову можу нарешті найти контакт з Францією. 3. березня по 21-денній дорозі залізницею доїжджаємо до Мурманська. Німецький корабель під командою англійських старшин із китайською залогою відвозить нас до Англії і на Великдень ми в Гаврі.

Я перебув на Україні 440 днів. З тих днів деякі — хоч рідкі — були гарні, багато — хмарні, довгі та тяжкі, і занадто багато, на жаль, — жахливі.

Я був свідком одного з найбільших катаклізмів. Я бачив, як Україна відродилася по століттях летарґічного сну. Я нав'язав там дружні зв'язки, я мав нагоду зазнайомитись з її минулим, пізнати прикмети цього народу наскрізь слов'янського, а не азійського; я бачив шляхотні зусилля тих, що пробували піднести жовто-блакитний Прапор. Без огляду на мої гострі осуди, які нераз я мусів висловлювати про вчинки українського уряду, я не міг не шанувати деяких людей, повних патріотизму і високих ідеалів. Події були сильніші, ніж енерґія деяких одиниць. Чи запаси цієї енерґії можуть пробудитись нині і чи найшлиб вони засоби для своєї діяльности? Чи справді, коли залишити на боці можливі їх форми та вияви — „Ще не вмерла Україна?" — Я вірю в це.

Жовтень 1931.

„Визвольні змагання українців та їх відношення до Польщі":

ВЕЛИКА УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКА ДИСКУСІЯ У ВАРШАВІ.

Видно перший дискусійний українсько-польський вечір викликав неабияке зацікавлення, коли на другий такий вечір прийшло понад 70 осіб, українців і поляків, а навіть людей, неприналежних до ніодної з цих двох національностей.

Дискусія довкола реферату, влаштованого заходами Української Секції Орієнтального Кола Молодих у Варшаві, мала тим разом багато поважніший характер і торкалась чисельніших та ріжнородних справ з делікатної ділянки українсько-польських взаємин.

Темою дискусії послужив довший реферат сен. С. Седлецького п. н. **„Визвольні змагання українців та їх відношення до Польщі"**. Прелеґент сконстатував факт територіяльного дуалізму в українській справі, що — як відомо — обхоплює 2 головні осередки: Велику Україну й Галичину. Так як і в польській історії, де нпр. „Малопольска" завсіди була антаґоністично настроєна до Великопольщі, бували й є вияви реґіональних ріжниць та противенств так і в ході українських визвольних змагань позначилась окремішність і відрубність українців знад Дніпра й українців-галичан. В часі світової війни й українського національного зриву, — на думку прелеґента — повстало на заході багато амбітних, інтеліґентних людей, що не рахуючись з інтересами всієї України, намагались створити власну незалежність. Після закінчення українсько-польської боротьби, зах.-українська влада йде на еміґрацію, але надалі змагає до знесення окупації Галичини, при чому помагають їй німці (?). Боротьба тріває ще кілька років, затягаючись у хвилю страшних терористичних актів, що від них гинуть поляки і українці.

В той час — як стверджує сенатор С. Седлецький, — коли на В. Україні переводили українізацію, Галичина опинилась в тяжкому положенні: **українцям в Польщі відібрано права, які вони мали нпр. за Австрії,** отже скасовано університетські катедри, українські написи на залізницях, заборонили вживати в уряді української мови, **яка перед війною була трактована на рівні з польською**. Врешті прийшов відомий закон лекс Ґрабскі і т. п. На нещастя українців і на Великій Україні відносини швидко діяметрально змінились. Большевики — як відомо — **Соловками, терором і штучним голодом здесяткували українське населення.** Пакти неаґресії, які заключила Польща зі своїми двома сусідами, зліквідували українську терористичну роботу, якої **психоза вичерпала й обезсилила українську мо-**

лодь. Тепер стало усім ясно, що центром будучо української держави — говорив далі прелегент — буде Київ, а тереном приготування державнотворчих сил української нації може сьогодні бути лише Польща, себто її українські етнічні території. Слід пригадати, що саме в Польщі звилось в останні часи багато розумних часописів і публіцистів, що належно оцінили вагу української справи й визнають **конечність позитивного поладнання взаємин з 5-ома (?) міліонами українського населення в межах польської держави.** Ці публіцисти, до яких в першу чергу треба зараховувати бл. п. **Л. Васілевського, В. Бончковського, С. Лося, Симонолевича, Погоновського** та інших, переконують, що **Галичина є місцем для вишколу людей, вишколу кадр. потрібних Україні.**

Для будучої вільної України важне є передовсім — на думку прелегента — шукати зв'язків й скріплювання своїх східних територій, зате неконечне є нпр. зближення чи тенденція опанувати Волинь. Польща, закінчив сен. Седлецький, **не зробила для нормалізації належного розмаху.** Істнує багато прірв і недостач, що їх спричинює матеріяльна скрута та ендецька атака на польський уряд і українців. Ця остання треває саме тепер і треба її перечекати.

В довшій дискусії, що виязалась на основі реферату, як перший промовляв **ред. Бончковський.** На думку промовця про українсько-польські взаємини легко дискутувати тільки тоді, коли поставиться перед собою остаточні цілі тих розмов. У польському суспільстві істнують два головні погляди на українську справу: антиукраїнський і „українофільський". Перший, шовіністичний, хоче бачити одинокий польський нарід. Концепція ця, що пригадує фантастичноманіні совітські пляни створення „єдінаго совєтскаго народа" **є нереальна, бо змагає до польонізації кольсальної маси меншин.**

Приємно себе обманювати — ствердив ред. Бончковський — бо тоді спокійніше й приємніше чоловік спить, одначе такі погляди рівняються наївности. **Всадити когось до Берези — не значить розвязати справу доцільно.** Такий підхід до українського питання **є утопією.** Погляд, який неслушно називають „українофільським", має — на думку промовця — реальні й правильні підстави. Польща мусить остатися в своїх межах. „Савєтскій польскій народ" — одна фатальна фікція. Не слід у політиці ніколи бути мінімалістом, вірніше треба визнавати максималізм. **Повстання незалежної України наближається.** Свідчить про це українська **незалежницька боротьба в СССР.** А коли є боротьба — **істнує можливість створити українську державу.**

Українську націю можна би ще 100 літ нищити, **і чим більше її будуть тиснути, тим більше вона сконсолідується.** А чейже Україна це не якась там країна тої приміром міри, що Латвія чи Литва — Україна це великий, багатоміліоновий край. Поляки-україністи, що їх репрезентує ред. Бончковський мають як девізу слова гетьмана **Замойського**, що вважав конечним для Польщі створити на сході буфорові держави: paries et propugnacules Poloniae, які оберігали Польщу від російсько-московського імперіялізму.

П. Гдовський, молодий польський націоналіст, не умів знайти виходу з трудного світоглядового положення; хотів би бути „приятелем" українців, а водночас потерпає за інтереси Польщі, які чейже колідують з інтересами українців, бо **„майбутня Україна матиме претенсії до Волині".** Поляки можуть „позволити" українцям організуватись, але під умовиною, що вони не підуть опісля проти Польщі.

З черги відповідав **сен. Седлецький**, який думає, що не можна говорити про якісь умови з українською стороною на будуче. Суть справи — на думку промовця — не в словах і умовах, лише **в дійсному стані.** Поляки рівнож не сміють забирати України, бо це був би найбільший злочин. Сен. Седлецький не уявляє собі, щоб будуча Велика Україна мала охоту прилучувати Сх. Галичину, бо мала б клопіт з поважною польською меншиною та з греко-католицьким папістичним клиром (!). Україна не є здібна брати когось у ярмо; це виїмково неекспанзивний край. Навіть Хмельницький, великий український вожд, не перейшов етнічної межі українських земель.

Ред. Чарнецький, що — як зачуваємо — задумує організувати у Варшаві якусь „уніяну польсько-українсько-литовську акцію" — називає програму ред. Бончковського утопійною, тому, що не веде до мети. Українці поступатимуть виключно в імя своїх інтересів, що є природне й слушне. Порівнювати погіршення положення українців у Польщі до їхньої долі в Совітах, — на думку дискутанта, — ніяк не можна.

З українців як перший забрав слово один з приявних журналістів, який навязавши до думок, висловлених **п. Гдовським**, запевнив, що даремне багато поляків намагається приятелювати з українцями, турбуючись вже тепер долею Волині. **Політика не знає сентименту** й люди, що ведуть політичну дискусію не можуть робити аполітичних, чисто чуттєвих висновків. **Ніхто не може будучій Україні боронити її експансії чи прав до зах. земель.** Це річ прийдешнього. Але фактом є, що для Польщі краще є мати **сусіда — українську державу**, навіть ворожу, ніж 160 міліонового кольоса. Український промовець звертає увагу сен. Седлецькому, що його погляди на відносини між В. Україною й Галичиною хибні. Україна не може завагатись обійняти Галичину через те, щоб не мати клопотів із польською меншиною, коли не завагалась взяти її Польща, не побоявшись величезного числа українського населення. Справа віроісповідання теж не може грати надто великої ролі, чого доказом хочби Швайцарія, багато інших держав і врешті українська взаємна галицько-волинська й в. українська дружба.

Ред. Чарнецькому відповідав знов ред. Бончковський. На його думку, **ніщо і ніхто не відверне українців від їхніх соборних змагань.** Подібно зрештою бажають і поляки, мріючи про нового Жулкевського й нову, хочби коротку окупацію прим. Кремля. Одначе треба мати почуття реальности. Польща не може сягати до Владивостока. Українсько-польські відносини не почались у 1937 р. Маючи зрозуміння традиції тих взаємин — можна говорити про спроби порозуміння. Український визвольний рух аналогічний до польської самостійницької акції.

Сен. Седлецький стверджує, що він **зовсім не перебільшив українських кривд.** Навпаки, він спостерігає **кольосальне погіршення і матеріяльного і національного положення українського народу**, яке колись нпр. в Австрії було багато краще. Тепер ніодин польський урядник не має обовязку говорити з інтересантом по українськи — коли давніше навіть староста повинен був цю мову розуміти та вживати. Неправда, що польсько-український антагонізм потріває кілька поколінь. Українці є автохтонами і до них можна відноситися виключно обєктивно або симпатично. **Ніхто українців не зденаціоналізує**, так нпр. не потрапили німці, найбільші специ від винародовлення, засимілювати за 600 літ польського Шлеська.

Українець **Саліковський** боронить погляду, що обі сторони, українська і польська, роблять помилку, перецінюючи й рівночасно недоцінюючи своїх взаємовідносин. З українських територій у Польщі українці ніяк зрезигнувати не можуть, бо їх не мають. **Ніякої ненависти між українцями греко-катол. і православними нема** і не буде. Хто знає, чи якби не москвофільство православної церкви — чи галичани не гляділи б цілком позитивно на українську історичну православну церкву.

В дискусії, що затягнулась при великому заінтересованні авдиторії, живо реагуючої на аргументи промовців, забірало слово ще багато осіб.

На закінчення хтось з українців заявив, що ніяк не можна відкидати можливости порівнання відносин на Сов. Україні з українським положенням у нас, хочби тому, що від Польщі, **як конституційного краю з зах.-европейськими аспіраціями, зрозуміло, можна більше вимагати толеранції у національних справах ніж від краю червоної диктатури.**

Цілий рівень дискусії весь час цікавий, гострий, темпераментний. Зібрана численно публика слідкувала її хід з напруженою увагою. Проводив п. Михалевич. (КТВ).

Справа обмеження нотаріяльного монополю.

На засіданні сойму 16. ц. м. посол Г. Тершаковець зголосив новелю до нотаріяльного закону з 27. жовтня 1933. р., щоб обмежити дещо нотаріяльний монополь при контрактах нерухомостей. Згідно з постановами нотаріяльного закону (Д. З. Р. П. ч. 84, поз. 609) всі договори про перехід, обмеження або обтяження права власности на нерухомостях для своєї важности мусять мати форму нотаріяльного акту. Ось так уведено нотаріяльний монополь у цій ділянці і відібрано в Галичині всім адвокатам право списувати контракти купна-продажі, поділу чи заміни нерухомостей, що причинилося до нечуваного спролетаризування адвокатів, які ніколи не тішились в Польщі протекцією уряду. Одночасно це збільшило нечувано кошти зладжування контрактів у нотарів, яких наші селяни не в силі оплатити. На практиці це був рід нового податку на наше хліборобство, що його платить у користь нотарів. Це є причиною, що багато селян не списує взагалі ніяких контрактів і тому витворюється хаос у правному володінні нерухомостями на селі.

Законопроект пос. Тершаківця до § I. статті 82, обовязуючої нотаріяльної ординації додає новий уступ такого змісту:

„Договори про перехід, обмеження або обтяження права власности до нерухомостей, що відносяться до селянських ґрунтових парцель або лісових з простором до пяти гектарів є вільні від примусу списування їх у формі нотаріяльного акту з тим, що підписи договірних сторін на тих письменних договорах мають бути нотаріяльно або судово удостовірені".

Проєкт новелі пос. Тершаківця внесений селянином з доручення Української Парляментарної Репрезентації є вже у соймовій правничій комісії, що вже вибрала окремого референта для цієї справи, а саме адв. з Млави (б. Конґресівки) пос. Ольшевського. Тому ,що теперішня сесія замкнена, цей законопроект прийде щойно у надзвичайній сесії під наради сойму та сенату, а можливо, що аж у черговій буджетовій сесії. Проти нього є сильна опозиція деяких польських кол у соймі, з яких дехто є заінтересований особисто у збереженні нотаріяльного монополю. Слід теж підкреслити, що він має оборонців і серед деяких польських послів, головно селян, що самі відчувають дуже болюче на своїй кишені істнуючий нині нотаріяльний монополь.

ВІСТИ ЗІ СВІТА.

Нова ера у взаєминах Югославії та Італії.

В БІЛГОРОДІ ПІДПИСАЛИ ДОГОВОРИ ПРИЯЗНИ.

БІЛГОРОД, 25. 3. ПАТ. Вчора пополудні мін. Чіяно підписав з прем. Стоядіновичем два договори: політичний і господарський. Перший складається з 8-ох статтей та обовязуватиме 5 років з тим, що обовязуватиме автоматично ще один рік, якщо перед тим речинцем його не виповідять.

Ст. 1. обіймає заяву прихильної невтральности. Обі договірні сторони зобовязуються шанувати спільні кордони і морські кордони на Адрійськім Морі. Якщоб на одну з них напала одна або кілька держав, друга обовязана стриматись від уської діяльности, що може принести користь напасникові.

Ст. 2. говорить про переговори на випадок міжнародніх комплікацій. І так, на випадок міжнародніх комплікацій та якщо договірні сторони згідно устійнять, що їх спільні інтереси загрожені, зобовязуються порозумітись у справі засобів в метою своїх інтересів.

Ст. 3. говорить про неагресію. Тому обі договірні сторони потверджують наново свою волю не хапатись війни у взаїмних відносинах, як засобу своєї національної політики та розвязувати мирними засобами всі спори або конфлікти, що моглиб повстати між ними.

Ст. 4. заборонює ворожу акцію на власній території проти другої держави. Отже договірні сторони обовязуються не толерувати на своїх територіях і не виявляти в якійнебудь спосіб допомоги в якійнебудь акції, що зверталась би проти суцільности або устійненого ладу другої держави або яка моглаб зашкодити приязним взаєминам між обома державами.

Ст. 5. говорить про поширення господарських взаємин. Щоб оживити господарські відносини згідно з устійненими приязними взаєминами договірні сторони порозумілись у справі підсилення та поширення теперішньої торговельної виміни. Тому в найкоротшому часі підпишуть спеціяльні договори.

Ст. 6. ствержує, що нове порозуміння не нарушує вже підписаних договорів обох держав. Обі держави згідні, що підписане порозуміння не є суперечне з істнуючими міжнародніми, явними зобовязаннями обох держав.

Ст. 7. каже, що договір обовязуватиме 5 років і на випадок невиповідження на 6 місяців перед кінцем згаданого речинця, продовжується мовчаливого з року на рік.

Ст. 8. постановляє, що договір буде ратифікований та обовязуватиме від виміни ратифікаційних грамот.

Додатковий господарський договір до підписаного пакту приязни устійнює напрямні розвитку майбутніх югославянсько-італійських господарських взаємин. **Договір передбачує створення постійного господарського комітету.**

Опісля мін. Чіяно і прем. Стоядінович склали заяви перед журналістами. **Мін Чіяно підкреслив, що Югославія та Італія рішили створити нову еру в політичних взаєминах між обома державами. Підкреслив, що італійська влада дістала вже відповідні інструкції у справі навчання та вживання сербсько-хорватсько-словінської мови. Одночасно відчитав телеграму Мусолінія, що з нагоди підписання політичного договору італійська влада звільнила останніх 20-ох політичних вязнів крім недавно звільнених 80-ох вязнів на основі амнестії.**

Прем. Стоядінович піддержав заяву мін. Чіяно підкреслюючи, що договір не звертається проти ніякої держави.

ЮГОСЛАВІЯ ПРИСТУПИТЬ ДО БОРОТЬБИ З КОМУНІЗМОМ.

Візиті мін. Чіяна присвячує дуже багато місця французька, англійська, чеська, румунська та італійська преса. Одночасно „Газета дель Пополо" підкреслює, що **обі держави вважають комунізм національною і міжнародньою небезпекою. Югославія належить до тих нечисленних держав, що не визнали СССР. До того зуміла встоятись перед натиском, що його робили в цій справі Париж, Прага і Букарешт.**

ПОВОРОТ МІН. ЧІЯНО.

В пятницю мін. Чіяно поїхав до Оппенаца до мавзолею короля Олександра, щоб віддати пошану тлінним останкам короля. До Білгороду прилетів уже великий тримоторовий літак, яким вернеться мін. Чіяно мабуть у суботу рано до Риму.

НЕСПОДІВАНИЙ ВИЇЗД ПРЕМ. ГОДЖІ ДО АВСТРІЇ.

Румунія і Чехословаччина далі проти Габсбургів.

ПРАГА, 26. 3. ПАТ. Офіційний комунікат каже, що підчас розмов прем. Татареску і прем. Годжі у присутности мін. Крофти оба премієри ствердили згідність поглядів Румунії і Чехословаччини на міжнародні справи. Одночасно висловили вдоволення зі зближення Італії та Югославії, що його віддавна бажали всі держави Малої Антанти. Підкреслили теж своє бажання найтіснішої співпраці між наддунайськими державами і **відкинули всякі проекти покликання Габсбургів на престіл.** Вкінці порушили теж основи торговлі між обома державами.

ВІДЕНЬ, 26. 3. ПАТ. **Нині приїде ненадійно до Австрії чехословацький прем. Годжа. Кажуть, що у Відні не буде спинятись і поїде в околиці Семерінгу. Міродатні кола підкреслюють приватний характер цієї подорожі.**

ІТАЛІЙСЬКО-ЯПОНСЬКІ ПЕРЕГОВОРИ ДОБІГАЮТЬ ДО КІНЦЯ.

РИМ, 26. 3. ПАТ. Італійські міродатні кола інформують, що італійсько-японські переговори в справі поширення господарських договорів між обома державами на Етіопію розвиваються нормально. Японські кола запевняють, що ці переговори добігають вже до кінця.

В. БРИТАНІЯ ТА ІТАЛІЯ ЗАКУПОВУЮТЬ ВЕЛИТЕНСЬКІ ЗАПАСИ ЗБІЖЖА.

Американські торговельні кола заскочені горячковими закупами збіжжа В. Британії та Італії в Америці. Щодня на біржі у Бальтимор доходить до великих трансакцій збіжжам. Здогадуються, що обі великі держави скуповують з поспіхом збіжжа, щоб покрити запотребування на випадок вибуху війни.

ЗЛУЧЕНІ ДЕРЖАВИ ВИСУВАЮТЬ СПРАВУ РОЗЗБРОЄННЯ?

ЛЬОНДОН, 26. 3. ПАТ. „Дейлі Телеграф" повідомляє, що амбасадори Злучених Держав Норман Дейвіс і Буліт відплинули вже до Европи. Вони мають вести переговори з В. Британією і Францією у справі торговельного договору на основі обнижених митних тариф. През. Рузвельт сподіється, що В. Британія, Злучені Держави і Франція обнижкою митних тариф приспішилиб не лише власну господарську відбудову, але доволиб також до загальної поправи положення в Европі. Державний секретар Гул заявив, що **амб. Норман Дейвіс має довідатись в офіційних британійських колах, чи відбудеться засідання комітету в Женеві і чи Англія та інші держави випрацювали вже пропозиції у справі загальної розброїйної конференції.**

—o—

ВІДКРИТИЙ ЛИСТ Б. МІН. ЗАВАДЗЬКОГО ДО МАРШ. ЦАРА.

ВАРШАВА, ПАТ. Колишній міністр скарбу проф. Завадзький переслав на руки марш. Цара листа такого змісту: На засіданні сойму дня 23. ц. м. пос. Дембіцький критикував мене як міністра скарбу в 1934-35 р. і покликуючись на деякі уступи зі звідомлення Найвищої Контрольної Палати дійшов до висновку, що повинен би домагатись притягнення мене до відповідальности перед Державний Трибунал, чого не зробив. Закиди, що на них пос. Дембіцький сперав свій внесок, точно не сформульовані. А що не домагався притягнути мене до відповідальности, внеможливив їх спреціизування та розглянення. Одначе витворене положення вважаю недопускальне не лише особисто, але також з огляду на державний інтерес. Тому то звертаюсь до п. маршала з проханням подати зміст цього листа соймові зі заявою, що я не думаю відтягатись від відповідальности перед Державним Трибуналом. Одночасно пригадую, що згідно з конституцією внесок про притягнення до відповідальности перед Державний Трибунал має підписати 1/4 послів і сенаторів. Якщо такого внеску не зголосять у вимаганому законом речинці вважатиму — кінчить мін. Завадзький свого листа — що становище пос. Дембіцького не має апробати законодатних палат і тому його виступ уважатиму необоснованим.

ЗАВОРУШЕННЯ ІТАЛІЙСЬКИХ МОРЯКІВ У ТАНЖЕРІ.

ТАНЖЕР, 26. 3. ПАТ. Моряки італійського корабля, що стоїть у пристані Танжеру, напали і здемолювали минулого четверга друкарню еспанського щоденника „Демократія". Одного італійського моряка ранили. Коло телеграфічного уряду дійшло до стрілянини. З огляду на заворушення, що повстали на вулицях міста, більшу частину крамниць замкнули. На вулицях міста стежить тільки поліція та військова жандармерія.

—o—

ЧЕРВОНИЙ УРЯД ПОГРОЖУЄ МІЖНАРОДНІМ КОНФЛІКТОМ.

ВАЛЕНСІЯ, 26. 3. ПАТ. На засіданні ради міністрів червоного еспанського уряду відчитано текст ноти до англійського уряду з проханням передати цю ноту комітетові неінтервенції. **В ноті кажеться, що червоний уряд не годиться на ніяку контролю щодо кораблів, що мають прапори еспанської республики. Еспанський уряд зробить все для оборони свого прапору та суверенности без огляду на наслідки. Республиканський уряд відкидає всяку відповідальність, якщо така контроля доведе до поширення теперішнього конфлікту.**

ЗБОМБАРДУВАЛИ ЧЕРВОНІ КОРАБЛІ.

ХІХОН, 26. 3. ПАТ. Вчора в 11-ій годині рано 18 національних літаків бомбардувало пароплави, що стояли у пристані Мусель. Бомба поцілила в капітанський місток пароплаву „Тікса Онда", де був капітан і знищила його. Одна бомба поцілила теж пароплав „Асунсіон" і небезпечно ранила кільканадцять моряків. Після бомбардування національна ескадра, зложена з літаків Юнкерса та 4-ох Фіятів перелетіла низько над пристанею, обстрілюючи кораблі зі скорострілів.

—o—

ЗАТРОЇЛИ 300 НЕДУЖИХ У БОЛЬШЕВИЦЬКІЙ САНАТОРІЇ.

МОСКВА, ПАТ. В санаторії „Красній Шахтьор" в Кисловодську внаслідок необережної дезинфекції затроїлось 300 недужих. Цю дезинфекцію переводили службовики не замкнувши щільно дверей та вікон і тому хльоропікриновий газ дістався до сусідних саль, де лежали недужі. При дезинфекції були присутні слухачі санітарних курсів, які вчились переводити дезинфекцію. ГПУ арештувало начальника санаторії і управителя санітарних курсів.

Хто такий епископ Української Православної Церкви в Америці Богдан?

В числі 48. „Діла" з 5. ц. м. подали ми за американськими часописами вістку, що 28. лютого ц. р. архиепископ грецької дієцезії в Америці Атенагорас і його епископ-помічник Калістос висвятили другого з черги епископа Української Православної Церкви в Америці, який приняв імя Богдана. Першим епископом тої Церкви був, як відомо, б. парох Відня о. д-р Йосиф Жук, що помер перед трьома роками.

З найновішого числа (ч. 2. за лютий 1937) „Українського Вістника", органу Української Прав. Церкви в Америці, що виходить у місті Картерет, довідуємося, що новий епископ У. П. Ц. в Америці Богдан — це **Теодор Шпилька**, уроджений 8. березня 1892 р. в селі Дмитровичі, пов. Мостиська, Галичина. Він ходив до української гімназії в Перемишлі, яку скінчив у 1913 р. і тогож року вписався на богословіє у Станиславові. Підчас війни продовжував богословські студії у Грацу і закінчив їх у 1917 р. на богословському факультеті у Львові. Одначе не ставився до свячень, але разом з іншими пішов служити визвольній справі. Був діяльний при організації „Комітету оборони Лемківщини" в повітах Сянік і Риманів, потім працював при відділі постачання в Секретаріяті внутрішніх справ ЗУНР. Після нашої катастрофи виїхав до Відня, де студіював в Експортовій Академії. В часі студій був головою секції українських експортівців. Академію скінчив у 1923 р.

Після того переїхав до Чехословаччини, де вписався на правничий факультет при Українськім Вільнім Університеті у Празі. Відтак перебував довший час на Закарпатті, де віддавався праці педагогічній. А недавно приняв свячення на православного священика з рук праського архиепископа Саватія, поїхав до Царгороду по благословення до патріярха Веніямина І. і з тим благословенням виїхав з кінцем 1936 р. до Америки, де, як уже сказано, 28. лютого ц. р. висвятили його як епископа Богдана у грецькій катедральній церкві Пресвятої Тройці в Ню Йорку.

Для інформації подаємо, що **Українська Православна Церква в Америці — малочисленна і слабо зорганізована.** Її священики — це переважно б. греко-католики, що перейшли до неї з дієцезії еп. д-ра Богачевського. Парохій має У.П.Ц. в Америці к. 30, крім того кілька в Канаді.

Значно численніша в Злучених Державах П. А. та в Канаді **Українська Православна Автокефальна Церква під проводом архиепископа Теодоровича.** Але найбільше наших людей, особливо з Волині та з Великої України, як також галицькі москвофіли (передовсім з Лемківщини), **належить до ріжних російських православних церков**, які там жирують до-нині на малій свідомости або й на відсутности національного почуття серед українських емігрантів.

Влада каже виключити з Союзу Українок членів.

Кружок „Союзу Українок" у Підберізцях (пов. Львів) дістав минулого місяця з львівського повітового старости письменний приказ виключити негайно з членів п. Ірину Цар за її нельояльність до польської держави. У відповіді на це Виділ Кружка написав до старости, що на основі статуту Союзу Українок виключення членів належить до компетенції Головного Виділу Союзу Українок, а не до Виділу Кружка, і тому Кружок не може виконати приказу староства, як протистатутового.

Тому кілька днів дістав Кружок таке друге письмо з староства:

Starostwo Powiatowe Lwowskie L. Pol. 6/269/Stow. II. Do Zarządu Oddziału T-wa Sojuz Ukrainok w Podberezcach do rąk S. Dmyterko. Pismo tamt. z dnia 22/II. 1937. w sprawie wykluczenia Ireny Car Starostwo nie przyjmuje do wiadomości, gdyż T-wo może to uczynić we własnym zakresie i własnych ramach organizacyjnych.

Ponieważ T-wo nie wykonało tut. polecenia z dnia 3/II. 1937. L. Pol. 6/269/Stow. II. w sprawie wykluczenia Ireny Car z grona członków T-wa, gdyż jest znana tu z nielojalności wobec Państwa Polskiego, Starostwo Powiatowe Lwowskie na zasadzie art. 16. prawa o stowarzyszeniach (Dz. U. R. P. Nr. 94 poz. 808 z 1932) udziela T-wu napomnienia i wzywa ponownie do wykluczenia Ireny Car w terminie do dnia 15/II. 1937 r. z grona członków, a to pod zagrożeniem dalszych rygorów w myśl wspomnianego artykułu t. j. zawieszenia działalności T-wa, a następnie rozwiązania.

Decyzja ta z uwagi na interes państwowy est natychmiast wykonalną. Od doręczenia niniejszego przysługuje odwołanie, które niema mocy wstrzymującej, do Urzędu Wojewódzkiego przez Starostwo w ciągu dni 14, licząc od dnia następnego po doręczeniu.

Starosta powiatowy Lwowski: wz. Dr. Dembowski m. p. Wicestarosta pow.

Слід зазначити, що п. Ірина Цар ніколи не була судово карана, вона сиділа якийсь час у слідчій вязниці, але слідство проти неї застановили.

ДЕШЕВІ ТЕЛЄФОНИ.

Які користи дала нова система телефонічних оплат львівським абонентам?

Відповідь на таке питання справді дуже цікава для громадянської опінії та одночасно не дуже легка, якщо не познайомимось передтим із відповідним інформаційним і циферним матеріялом.

Тому теж звернулись ми за вияснениями до директора П.А.С.Т. у Львові інж. Спіра, який незвичайно ввічливо подав нам такі дані.

Отже в 1934 р. пересічно було 57,4°/₀ абонентів I. категорії, 40,4°/₀ II-гої і 2,2°/₀ III-ої, значить, на 100 абонентів — 57,4 абонентів платило по 20 зол. місячно, отже разом 1.148 зол., 40,4 абонентів платило по 28 зол. місячно, отже разом 1.131.20 зол., 2,2 абонентів платило по 36 зол. місячно, отже разом 79.20 зол. Разом 100 абонентів платило місячно 2.358.40 зол., отже пересічна місячна оплата на одного абонента була 23.58 зол.

У 1936 р. було 63% абонентів у тарифі А. і 37% у тарифі Б. В тарифі А. 25% абонентів не мало надчисельних розмов і 38% платило за розмови пересічно по 4.74 зол. місячно.

В тарифі Б. 14.3% не мало надчисельних розмов, а 22.7% платило за розмови пересічно по 11.90 зол. місячно, отже на 100 абонентів: 25 абонентів платило 13 зол. місячно, або разом 325 зол., 38 абонентів платило 17.74 зол. місячно, себто 674.12 зол. разом, 14.3 абонентів платило 20 зол. місячно, отже 286 зол. разом, 22.7 абонентів платило 31.19 зол. місячно, отже разом 708.01 зол.

Те все давало на 100 абонентів місячно 1.993.13 зол. Отже пересічна місячна оплата одного абонента була 19.92 зол.

Із порівняння місячної пересічної оплати в 1936 р., яка давала суму 19.93 зол. із пересічною в 1934 р. — 23.58 зол., ясно, що давні тарифи всеж були 18.3% вищі, як у 1936 р. Значить, що на нових тарифах скористали тільки абоненти. Із поданих вище зіставлень виходить, що коли в 1934 р. по 20 зол. місячно платило 57.4% абонентів — то в 1936 р. від 13—20 зол. місячно платило вже 77.3% абонентів.

З наведених даних видно, що громадянство неслушно недовіряло новій системі тариф телефонічних численників, яка у висліді дала замітну знижку оплат і дала змогу користуватись власним телефоном ширшому загалові.

Ясне теж, що абоненти, які мало розмовляли, багато скористали, бо можуть мати телефон уже від 13 зол. місячно, замісць давніших 20 зол. і 28 зол. Найважніше те, що не мусять платити за тих, які багато розмовляють. Абоненти, які мали багато телефонічних розмов, могли очевидно на новій системі стратити, зокрема такі, які за оплату віддавали свої телефони стороннім особам до вжитку і черпали навіть користи з цього джерела. Очевидно ці користи тепер зменшилися.

Автім, облекшити інсталяцію телефону широким колам громадянства — це добре зрозумілий інтерес П.А.С.Т., яка мала вже всіх більших телефонічних відборців (установи, уряди і т. д.). Одначе тому, що П.А.С.Т. хотіла, щоб мережа телефонів розширилася, мусіла зробити телефон доступним для малих відборців і очевидно осягає вже свою мету, бо від часу, як увела нові тарифи (жовтень 1935 р.), до кінця 1936 р. приключила до телефонічної мережі у Львові 3249 нових абонентів.

Отже мешканців Львова не тільки не скривдило введення нових численникових тариф, але навпаки громадянство скористало на них, бо платить менше, як давніше.

Якій неоправданій сугестії у справі висоти телефонічних оплат піддаються іноді абоненти, найкраще свідчить приклад абонентки М. Зачкової, яка має два телефони. Давніше при старих тарифах платила вона по 28 зол. місячно за кожний апарат. За апарат ч. 23414 заплатила М. Зачкова в 1934 р. 360 зол., а в 1936 р. 286.62 зол. За апарат ч. 29004 заплатила в 1934 р. 336 зол. — у 1936 р. 275.46 зол., отже менше як давніше.

Давніше, при довільній кількости розмов, були сотні абонентів, що замучували своїх знайомих і рідню непотрібними балачками. Бувало, що до деяких телефонів попросту не можна було добитись; численник пригадав людям вартість часу і гроша — власного і чужого.

Нехай священики зроблять усе, що можуть словом і ділом, щоби прогнати язву пияцтва з Христового стада, а навіть нехай стануть прикладом повної здержливости, щоб могли відвернути небезпеку, якою ця язва загрожує Церкві і державі. — Папа Лев XIII.

НОВИНКИ.

— ПРОСИМО КУПУВАТИ ТІЛЬКИ У ФІРМАХ, ЯКІ ОГОЛОШУЮТЬСЯ В НАШОМУ ЧАСОПИСІ ТА ПРОСИМО ПОКЛИКУВАТИСЬ НА ОГОЛОШЕННЯ.

— ПОДАЄМО ДО ЗАГАЛЬНОГО ВІДОМА, що всякі оповістки про загальні збори, концерти, відчити, товариські сходини, посмертні згадки та вістки особистого характеру міститимемо тільки за оплатою. — Адміністрація „Діла".

— Свято посвячення двох нових дзвонів „Льва" і „Василя" відбудеться в церкві св. О. Николая у Львові дня 28. березня 1937. Поблагословить Ексцеленція Преосв. Кир Іван по Архиєрейській Службі Божій в год. 12. 513

— Клюб Українських Емігрант. пл. Бернардинська 2 І. пов. запрошує всіх в неділю 28. III. березня 1937 в год. 7 веч. на товариську забаву з танцями і на дешеві, смачні вечері. 510

— Товаришів-бережанців, що здали матуру в 1907 р. повідомляємо, що в днях 16. і 17. травня відбудеться в Бережанах товариський зїзд. Офіціяльна частина почнеться 16-го в г. 8-ій уранці збіркою в гімназії. Просимо присилати невідомі адреси товаришів. Усі інформації дає М. Рудницький, Львів, Ринок 10.

— Нова книжка Юрія Липи. Вийшла з друку в накладі Видавничої Кооперативи „Хортиця" у Львові нова збірка новель Юрія Липи п. н. „Нотатник" III-ій. Є це продовження циклю оповідань автора, з якого два перші „Нотатники" дістали третю літературну нагороду 1936 року Т-ва Письменників і Журналістів ім. Ів. Франка у Львові. Книжка новель „Нотатник III" містить 5 оповідань з визвольної боротьби: „Гринів", „№ 28", „Малий", „Галочки" і „Табор". Перше більше оповідання „Гринів" — це оповідання про пригоди галицького старшини в 1917—1919. рр. в Одесі. Збірка прикрашена окладинкою роботи П. Холодного. Ціна книжки (10 арк. друку) 1.90 зол.

— Вистава мистців-пластиків. 21. ц. м. відкрили в льокалі Львівського Професійного Союзу Мистців Пластиків при вул. Дідушицьких 1, I. п. виставу малярських творів О. Аксера, В. Кжижановського, В. Марса, З. Радиіцького, М. Сельської, Р. Сельського, Ст. Фесера, Т. Войцеховського та різьб М. Внука. Вистава викликала велике зацікавлення та сильну фреквенцію публики. Вступ 50 сот. і 25 сот. Для шкільної молоді безплатний. Вистава відкрита кожного дня від 10—15 год.

— **Концерт в приводу 100-ліття появи „Русалки Дністрової“.** З нагоди 100-ліття появи „Русалки Дністрової“ відбудеться 18. квітня ц. р. в салі Великого Міського Театру в год. 12.15 вполудне великий святочний концерт. В програму концерту ввійдуть між іншими і вперше виконувані у Львові хорові твори, написані спеціяльно на це свято до слів членів „Руської Трійці“. Виконавцями програми будуть: хор Львівського Бояна, хор питомців Богословської Академії, оперовий співак Мих. Голинський і проф. Вол. Радзикевич (вступне слово). З інструментальних точок буде виконана на тріо перероблена д-ром Людкевичем одна із симфоній (увертюр) М. Вербицького. В найближчих днях подамо докладну програму.

— **Зміни в поштових агенціях.** У поштовій агенції Солина, повіт Лісько і Задубрівці повіт Снятин, ввели телефонічну й телеграфічну службу в обмежених годинах.

— **Збільшили кару селянам із Крехович.** Перед апеляційним судом у Кракові відбулася судова розправа проти селян із Крехович, на якій трибунал відхилив присуд окружного суду в Ряшеві щодо 5 підсудних та підвищив їм кару. Іншим підсудним кару затвердив.

— **Влада припинила „Трибуну Роботнічу“.** Прокуратура повела слідство проти видавництва „Трибуна Роботніча“ і „Трибуна Млодих“ у Львові. Вели слідство в напрямі ст. 93. к. к. (намагання змінити суспільний лад). Дня 25. ц. м. на доручення слідчого судді перевели у видавництві згаданих тижневиків кількагодинну ревізію. По ревізії судові власти припинили „Трибуну Роботнічу“ й „Трибуну Млодих“. Відповідального редактора Левіцького слідчий суддя переслухав на місці. „Трибуну Роботнічу“ редагували соціялісти з ППС. з ред. Щиреком при проводі, які виявляли доволі сильні комунофільські тенденції.

— **Львівська хроніка.** Подружжя Анна й Микола Депяки (Боніфратрів 14) побилися підчас суперечки так тяжко, що мусіло інтервенізовати поготівля. — Владислав Мазурок, скляр, Олехівського 34, украв у Василя Стельмаха виставову шибу вартости 40 зол. — Дінсушін, китаєць, зам. при вул. Моклowського 3, повідомив поліцію, що втікла йому жінка, забравши футро і білля вартости 1.000 зол. — Санітарна бригада арештувала Н. Урселя з Голоска В., який зґвалтував свою 13-літню нешлюбну доньку. — Невідомі злодії вкрали нічю з мешкання професора політехніки Вол. Стожка при вул. Набеляка ч. 55 готівкою 40 зол. і біжутерію та столову заставу вартости 1.300 зол. — Невислідженний злодій вкрав із ждальні інжиніра Юр. Райса при вул. Баторія ч. 34. жіноче кримське футро вартости 2.500 зол. — На Кульпаркові в хаті Федиків 6-літній синок здіймаючи горнець із борщом обляв ним свого 3-літнього брата. В безнадійному стані забрали його до шпиталю.

— **Інтервенція голови союзу сторожів покінчилась смертю.** В Перемишлі розігралась онодi кровава подія. Перед кількома днями до голови проф. союзу домашніх сторожів „Солідарність“ у Перемишлі А. Томчика звернулась якась старша жінка з проханням вставитись за нею в її коханця Балі, який жив з нею кілька літ, аж тепер її викинув і взяв собі іншу любовницю. Томчик пішов справді до мешкання Баля. Підчас розмови прийшло до суперечки і Томчик схвильований ударив Баля в лице. Тоді Баля ударив тричі нещасливого голову сторожів ножем так, що той згинув на місці. Вбивника і його любовницю арештували.

— **Краєва хроніка.** На копальні Анна в Майдані трьох хлопців від 5—7 літ відчинили збірник ропи при нафтовім шибі і випустили коло 4.000 кг. ропи. — До каси дирекції спілки „Броди“ у Швабах п. Броди намагалися вломити в ночі незнані злодії, щоб ограбити касу, в якій було 10 тис. зол. готівки. Сполошені втекли. — В Сеньковій Потіцькій пов. Бережани Іван Безкоровайний обходився невміло з набитим крісом і пострілив себе в шлунок. У лічниці вмер. — В Бережанщині арештували Генр. Бравна, що нелегально вербував емігрантів до Франції.

— **Кіт заалярмував ціле місто.** У містечку Зелікові є на ринку алярмовий дзвін, яким алярмують на випадок пожежі. Цей дзвін уставлений на високім столі, до якого прикріплено електричний ґудзик. Коли потиснути ґудзик можна заалярмувати ціле містечко. Така несподіванка трапилась онодi в ночі, коли ціле містечко спало глибоким сном. Вистрашені мешканці зірвались з ліжок і з повними ведрами води пігнали на місце випадку. Одначе, коли прибули на місце випадку, не запримітили ніде пожежі. А тимчасом товпа росла все дужче. Одні других питались де горить. Ніхто не міг нічого відповісти, але дзвін все далі дзвонив. Вкінці скочив хтось до дзвону, щоб переконатись, хто є виновником алярму. Якеж було счудовання розбудженої товпи, коли при дзвінку не застали дзвонаря, тільки кіт лежав собі спокійно на електричнім ґудзику і спав. Очевидно, що кота зігнали і всі вдоволені, що алярм скінчився веселою помилкою, розійшлись домів.

— **Медик убив лікаря.** У Кракові скоїлась передучора жахлива подія. Медик Ст. Ґура вбив на вулиці лікаря д-ра Евстаха Войтовича (до речі: українця з Бережан). Причина вбивства досі невідома. Кажуть, що Ґура психопат і терпить на манію переслідування. Йому здається, що багато осіб з його окруження переслідує його. Цими днями Ґура мав здавати іспит з фармакольоґії. Вбитого підозрівав убивник, що він пише проти нього якісь анонімки до професорів університету, щоб не здав іспиту. Інша версія говорить ще про якусь жінку, вмішану в цілу історію.

— **Арештували жінку короля циганів, Квека,** бо показалося, що вона підчас шарпанини спричинила смертельний стріл із револьвера. Король циганів не хотів згодитися на шлюб своєї 15-літньої дочки і з того прийшло до авантури. Арештували теж двох братів Квека.

— **Жінка міністра університетським професором.** Є це пані Сімона Бадеван, жінка франц. міністра торговлі Бастіда. Її батько — відомий юрист, теж професор університету. Вона перша у Франції жінка, що дістала ступінь унів. професора. Спочатку не хотіла вона викладати, щойно згодом перебрала катедру в Ліон. Її покликали як фахову силу до міністерства, де вона працювала як дорадниця міністра Бастіда, а цей у ній закохався і минулого тижня з нею оженився.

— **У 72-му р. життя здав іспит.** У віденському університеті промували на д-ра медицини Сіґмунда Странського, що щойно 6 літ тому почав студіювати медицину. Пильний дідусь мав уже докторат фільософії.

— **Як віднаходять пропащі образи.** Багато літ тому вкрали італійському мистецтвознавцеві в Генуї Рубінсоні чудовий образ Тінторетта. Щойно тепер якийсь ошуканець пробував цей образ продати одному антикварові в Базелі. Антиквар зорієнтувався, що і кого має перед собою і вчас покликав поліцію.

ВІДГУКИ ДНЯ.

На розбурханих хвилях.

Велике, глибоке озеро. Станеш на одному кінці — другого не видно. Тільки сині води, десь-не-десь поморщені, десь-не-десь гладкі як зеркало. Нераз проходила над озером буря, підіймала високі буруни, зрушувала води до самого дна, котила спінені вали і била ними в береги. Стогнала тоді гребля, здавалося — от-от не видержить і рухне під напором збунтованої стихії. І поплинуть води десятками рукавів, а замкнені на озері човна шугнуть крізь прірву у широкий світ.

Гребля стогнала, тремтіла, навіть розсувалась деинде, але всетаки видержувала напір. Минулася буря, майстри направляли греблю, розхитані води втихомирювались і знову гладке плесо всміхалось до небесної блакиті.

Стадо човнів, що підчас бурі шарпали ланцюгами — прибивали знову до берега і смирно та тихо дрімали під меляхолійний хлюпіт води.

Були на тім озері ріжні човна, а між ними човно українське, велике, гарне, з добрими веслами і незіпсутою кермою. Стояло воно там від віків, і тому що найбільше — прикріплене було найгрубшим ланцюгом до стовпа. Рвало українське човно нераз свою припону, бувало ланцюг таки не видержав, але гребля видержувала і човно тільки повертілось, погуляло по озері. А там — ловили його, притягали до берега і знову припинали.

Аж раз, у весняну пору, загоготіли над озером громи, люнув як з цебра дощ і знявся такий вихор, якого ще не було. Вода в озері закипіла, забурлила, зрушена до саміського дна. Хвиля за хвилею вставала — висока як стіна, сильна як лев і грізна як тигр. Як лави панцирних лицарів неслися водяні вали і тараном били об греблю.

Вдарили раз, другий, десятий і — прорвалася гать.

— Сідай на човна! Гребля трісла! — роздалися вигуки звідусіль.

І вмить наповнились човна гребцями.

Декуди ланцюг, що придержував човно тріс сам, декуди дужі руки розірвали його.

І понеслися човни в прірву на греблі...

А розковане озеро шуміло, ревло, шаліло: „Воля! Куди хочу — попливу. Кожний рів наповню вщерть. Води хватить!“

Українське човно відразу знайшлось по середині головної течії.

Коло керми старий, сивобородий муж, коло весел і старі і молодь.

Сивобородий задивився в далечінь, а руки підніс угору немов благословить когось. А керма — сама то сюди то туди — тільки поскрипує.

Гребці зразу вхопили за весла, напняли мязи як тятиви в луках і ждали на команду: рррраз! два!

Команда не падала, бо сивобородий задивився в далечінь і тому почали своїм ботом:

— Пождіть! Ми будемо гребти! — сказали ті, що сиділи з лівого боку.

— Ні, браття любе, браття миле, ви пождіть. Ми ліпше знаємо як і що! — відповіли ті, що зправа.

— Ви?! Сякі-такі!?

— А хтож ви?! Такі-сякі!?

— Галушки полтавські!

— Уманські пундики!

— Іроди ви!

— Нехристи триклятi!

І пішла баталія...

Спершу словна, а там:

Поскладало браття любе весла на дно човна і далі „оцей того за чуб миче, а той цьому дулю тиче“.

А на переді човна якийсь чорний, носатий добродій сміється — за боки береться та ще підцьковує:

— А не дайся йому! А бий! Ліпше! Ліпше! Кі-кі-кі-кі!

Народ не давався.

Понеслося вихром човно в прірву, ось-ось перехопиться і піде в світ — на ясні зорі, на тихі води.

Але требаб керму в певні руки взяти, але требаб занурити всі весла і зправа і зліва. Човно летить мов на крилах, але раз передом, раз задом.

Сивобородий бачить у деяких очах ніби непевність, ніби жах і потішає:

— Не шкодить, браття любе, не вадить. Стихія!!

І в захопленні ще вище руки підносить.

А керма то сюди то туди — і поскрипує.

Налетіло човно не в прірву, а на скалу, вдарило з усього розгону і — тільки трісочки сплили. Сивобородий керманич, розсварені гребці шубовснули в воду і далі, впоединці, добиватись до берега.

Тільки чорний, носатий, що стояв на переді човна, не впав у воду. Скочив на скалу, а з неї в червоне судно, що неслося попри нього.

Дехто з гребців доплив, дехто втопився, а тріски з човна ще й досі люди виловлюють: по ріках та ставах...

— — — — — —

Казали мені нині написати щось про Центральну Раду. Пиши — не знати що! От я взяв і написав про човно на розбурханім озері.

Галактіон Чіпка.

Зміни польського уряду?

Орґан Морачевського „Ґлос Повшехни“ подає сензаційну вістку, що буцімто на надзвич. сесії сойму виступить уже новий уряд. Майбутній уряд має складатись головно з осіб близьких до О. З. Н. Імовірно премієром має стати полк. Коц, хоч кажуть, що він присвятиться виключно орґанізаційній праці над О. З. Н. Передбачують уступлення віцепремієра Квятковського, мін. Бека і мін. справедливости Ґрабовського (мабуть у звязку з невдачею проекту про суди присяглих у сенаті). Заступником мін. Бека має стати амб. Ліпський. Інші джерела подають, що зміни настануть щойно по надзвичайній сесії. Тернопільського воєводу згадували в останніх днях як кандидата на мін. внутрішніх справ. Покищо обійме він становище львівського воєводи, одначе на майбутнє беруть його під увагу як кандидата на становище міністра внутр. справ.

——о——

— **Авто, що їхатиме зі скорістю 600 км. на годину.** Повідомляють з Льондону, що на засіданні анґлійських механіків головний будівничий заповів будову рекордового авта, що їхатиме зі скорістю 600 км. на годину. Щоб випробувати цей новий самохід вибудують спеціяльну автостраду довгу бодай на 30 км. 10 км. потребуватиме нове авто до розбігу, 10 до повної їзди і 10 км. до здержання авта.

— **Совітський маршал у галевім однострою.** „Ле Матен" повідомляє з Москви, що у звязку з коронацією Юрія VI виринула проблема дипльоматичних однострої́в для членів совітської делеґації. Маршал Тугачевський буде мати нагоду одягнути перший раз за кордоном галевий однострій маршала червоної армії. Зате у труднішій ситуації опиниться комісар Літвінов, бо в Совітах нема ще однострої́в для членів дипльоматичного корпусу. Імовірно Літвінов виступить на коронації у синім фраку, білих панчохах і зі шпадою.

— **Пропав Браддок — боксерський мистець світа.** З Америки наспіла сенсаційна вістка, що боксерський мистець світа, який мав ц. р. змагатись з німцем Шмелінгом, ненадійно щез. За боксером розіслали гончі листи, бо імпресарії мають до боксера ріжні претенсії. Як відомо, Браддок не приняв оферти Шмелінґа розіграти змагання в Німеччині, навіть за відшкодування 350.000 дол. Імовірно ціла подія це черговий рекламовий трік американських імпресаріїв.

— **Ріжні вістки.** У Женеві робили спроби оборони від літаків нової палати Ліґи Націй. — Славний японський астрольоґ, в Японії дуже популярний, віщує, що найближчі роки будуть дуже приятливі для Німеччини та Італії, і неприятливі для Анґлії та Франції. — Недалеко китайського міста Юнпан на озері Тієнші потонув підчас бурі пароплав із 134 пасажирами. — На франц. пароплаві „Нормандія" щез безслідно один пасажир першої кляси, багатий американець Монкс; чи сам кинувся до води, чи його ограбили „спеціялісти", досі невідомо. — В Австралії заборонили показувати у фільмі приватне життя князя Віндсору. — На території париської вистави працює тепер 18.016 людей, а в самій палаті Трокадеро, де буде ряд вистав 4.225. — Помер у 86-ім році життя відомий нім. генерал граф Ботмер. — Одна з найбільших приватних німецьких кінових фірм фінансіста і політика Гуґенберґа стала державною власністю.

— **Справлення помилки.** У вчорашньому звіті зі загальних зборів Центробанку видруковано помилково, що до Надзірної Ради Центробанку ввійшов д-р Степан Білик; тимчасом має бути: д-р Степан Біни, директор Українбанку в Перемишлі.

Дописи.

СТАНИСЛАВІВ.

Гостина театру ім. Тобілевича. Мин. суботи, неділі, понеділка й вівтірка гостив у нашому місті театр ім. Тобілевича, що дав такі вистави: 1) „Шаріка" Барвінча; 2) „Довбуш" Задвірського; 3) „Муж двох жінок" (автора афіші не подавали) і 4) „Вій". Переходячи поодинокі вистави, треба ствердити, що найкраща була вистава „Вій". „Шаріка" безперечно ліпша, як попередня оперета Барвінча „Дівча з Маслосоюзу", хоч і в „Шаріці" зміст доволі банальний. Подобались у „Шаріці" дійсно гарні строї й декорації Бобинського. Слабше випала гра артистів. Про „Довбуша" можна сказати: якнайменше таких пєс, бо в нас вже й так досить отаманства! Щодо самої вистави, то слід зазначити, що декорації були дуже гарні, гуцульські строї стильові, а з гри можна в загальному бути вдоволеним. Вепаль (Довбуш) створив цікавий та оригінальний тип. Яковлев, як звичайно, знаменитий, добре вийшов і Кудла в невеликій ролі. Добра була також Кемпова. — „Вій", як сказано, був найкращою виставою театру. Гарні строї, декорації і взагалі добра гра переконали нас, що театр ім. Тобілевича може братись і до найтрудніших пєс.

Б. Л.

Рідна Школа — наша зброя,
Рідна Школа — це наш щит,
В Рідній Школі — міць героя,
Що неволю повалить.

КОЛОМИЯ

Хор Дмитра Котка загостив у своїй мандрівці дня 21. п. м. до Коломиї і дав один концерт у салі „Щадничої Каси". На програму вибрано на цей раз: Концерт Бортнянського „Блаженні люди", Шевченка-Волошина „Чого мені тяжко", дума про зруйнування Січі — ар. Д. Котка, стрілецькі пісні Гайворонського, „В окружків" Фальковича-Нижанковського, „Закували" Нижанського, „Лірники" Демуцького-Котка, дума про Почаївську Божу Матір Леонтовича, „Жнива" Котка, „Та болять ручки" Кошиця, „Щедрівка" Котка, „Ой видно село" Людкевича, „Чумарочка" Котка; вязанка нар. пісень Лисенка, „Серенада" Лисенка. Виконання пісень загально стояло на високому рівні. Особливо захоплювали рівно виведені декрещенда до ідеального піянісіма, чистота кінцевих акордів, бальоре темпо, бездоганне фразування й дикція, зразкова динаміка й ритміка. Одначе впадає в очі, що теноровий склад слабший від басового. Не обійшлось і без слабших місць (Серенада), а й темпо „Червоної калини" було за швидке. Та в цілому концерт треба зарахувати до найудаліших в останніх місяцях і численна публика грімкими оплесками щиро дякувала за мило проведений вечір.

ЗДОЛБУНІВ.

Вечорниці У. С. Т-ва „Гарт". Щоб придбати фонд на змагання У. С. Т-во „Гарт" уладило дня 13. п. м. вечорниці, що їх попередив реферат д-ки І. Присяжевської на тему „Культ тіла у вихованні молоді". По рефераті аматорський гурток під управою п. Скульського відіграв одноактівку „Настоящі", що пройшла з великим успіхом. Опісля почались танці, що протягнулись під звуки добірної орхестри до 7. год. рано. Прикро вражала відсутність старшого громадянства. Цим воно дало доказ незрозуміння ваги спорту, але молодь не перестане бентежитись і вперто змагати до своєї мети, себто до розвитку українського спорту на Волині.

ЛЮБЛИН.

В роковини смерти Шевченка. У православній церкві при вул. Руській в Любліні відбулася в неділю 14. березня ц. р. після Сл. Б. панахида в роковини смерти Тараса Шевченка. Церква була заповнена українцями. — Українці м. Люблина приготовляють концерт у честь Шевченка. Цей концерт, більше торжественний, цього року, як звичайно, відбудеться в салі „Музичного Т-ва" або в міськім театрі в Любліні дня 3. квітня. Точки на цей концерт приготовляють уже кілька тижнів спільними силами всі українці з Люблина. Хор зложений зі співаків гр.-кат. і православного хору та скріплений новими виучує пильно хорову частину концерту. Тут всі ідемо, на щастя, разом, нема еміґрантів і галичан, нема поділу, є є тільки українці! На концерт приїде з Галичини котрийсь з українських оперових співаків.

ЧОРТКІВ.

Загальні Збори Філії Союзу Українок. Дня 22. м. м. відбулися в Чорткові Загальні Збори Філії Союзу Українок. Молоде це товариство (існує всього 4 чи 5 літ), але в останніх часах розвинуло на терені повіту дуже широку та всесторонню діяльність. У першій мірі з признанням слід підчеркнути отсю „всесторонність" діяльности цього товариства. Наше жіноцтво не замкнуло своєї праці у вузькому крузі якогось „фемінізму" чи інших доктрин, не обмежило її до своїх чисто жіночих справ, але старалося співпрацювати з усіми товариствами, оскільки лиш праця тих товариств була спрямована для добра народу. Не вмішувалися жінки до спорів, які в останніх часах вели поміж собою чи то товариства, чи то навіть поодинокі особи, що ведуть ріжні установи, але всім їм спішили з поміччю і співпрацею. З питомою для жіноцтва практичністю координувало воно свою працю з працею інших українських установ. І через те власне більно діяльности Філії Союзу Українок за останні роки треба вважати за високо додатнім. Уладжує „Повітовий Луг" здвиг — Союз Українок помагає йому, займаючись буфетом. Рівночасно помагає наше жіноцтво і „Соколові" — дарма, що оба ті товариства непотрібно від себе бокують. Для підмоги Рідній Школі Союз Українок що-неділі під церквою уладжує збірку і зібрані в той спосіб понад пів тисячі золотих таки становлять якусь поміч для Р. Ш. Улаштовує Філія „Просвіти" курс вишколу дorосту — Союз Українок співпрацює з Просвітою. Займається „Сільський Господар" різнородними анкетами для піднесення сільськогосподарської культури серед селян — Союз Українок іде з ним рука в руку і старається ту культуру піднести серед жіноцтва в його вузькому обсягі ділянки, напр. куховарства. Старається кооперація поглибити кооперативну свідомість — і в цій ділянці Союз Українок з П. С. Кооператив співпрацює. Чи візьмемо під увагу такі товариства, як Філія Т-ва Охорони Воєнних Могил, чи Т-во Опіки над Інвалідами, чи Т-во опіки над бідною молоддю, чи який інший відтинок нашого збірного життя — Союз Українок прикладає всюди свою помічну руку для його поглиблення. З правдивою приємністю слухали ми на тих зборах звідомлення про отсю співпрацю з майже усіми нашими установами. Порадитиб можна нашим розсвареним мужчинам, щоби приглянулися ближче цій діяльности нашого жіноцтва і навчились від нього, як слід координувати взаємно працю для добра народу. А при тім усім не лишало наше жіноцтво праці і в ділянці, в якій воно мало спеціяльну так сказатиб, лєґітимацію, напр. улаштувало „День селянки", концерти в честь Лесі Українки й Ольги Кобилянської. Навіть коли вже повітові установи якось забули про академію в честь Митр. Шептицького — жіноцтво цей недогляд направило й постаралося її уладити, і то з величавим успіхом. А при тім усім інтенсивна праця для освідомлення селянок. Отті 102 поїздки з повітової централі на села таки щось значать. Львину частину тих поїздок відбула організаторка п. Баранова, але й інші члени виділу, як п. Баранова, Білозорієва, Каролева, Гнатюкова, Рудькіапа і т. д. немало вложили свого труду, коли звіт виказував, що деякі з них відбули навіть по 20 поїздок у році. Не диво, що загальні збори відбулися в атмосфері загального признання для діяльности уступаючого виділу, не диво, що уступаючу голову п. Рослякову вибрано через акламацію пововно до проводу Філії. Побажатиб тільки нововибраному виділові, щоб дальше вів свою працю по тій самій всесторонній лінії та щоби сварки й непорозуміння тих, що претендують на батьків народу в повіті, не зломили енергії нашого жіноцтва.

Будова рідношкільної домівки в Чорткові. Кружок „Рідної Школи" в Чорткові веде від 26 літ гімназію ім. Шашкевича та від 4 літ також і приватну народню школу. Перед війною був Кружок власником тільки одної забудованої площі, поміщеної поза осередком міста. Будинок на тій площі не надавався на приміщення для школи і тому громадянство Чорткова давно вже усвідомило собі, що треба конче побудувати якусь більшу і відповіднішу домівку. Акція в цьому напрямі ведеться в Чортківщині вже від 12 літ. Вислідом тої акції було призбирання фондів у висоті коло 3.000 долярів. З тих фондів набуто дві нові площі, одну при вул. Колійовій (від гр.-кат. парохії) і другу при вул. Парковій. Кожна з тих площ велика, простору понад 6.000 м. кв. разом. Одначе господарська криза, яка запанувала в р. 1930 і також відхід з Чорткова дир. Петрикевича, який був дуже діяльним провідником Комітету будови і головним ініціятором тої збіркової акції, припинила на якийсь час діяльність Комітету будови. В міжчасі завдяки жертвенности п. А. Шмати і його дружини Р. Школа в Чорткові набула від „Общества ім. Качковського" четверту реальність при вул. Шкільній з домівкою, в якій тепер приміщено приватну народню школу. Так отже Рідна Школа в Чорткові мала на власність чотири реальности загальної вартости понад 80.000 зол., одначе не мала приміщення для своєї гімназії. А гімназія ця має значіння не тільки для Чорткова, але також

для суміжних повітів, бо є це одинока українська гімназія на цілім полудневім Поділлі, яка заспокоює освітні потреби в цьому напрямі Чорткова, Копичинець, Борщева, Заліщик і по-части й Бучача. Тому громадянство Чорткова зрозуміло конечність побудувати власну домівку. Гімназія приміщена дотепер у двох будинках і платить за ті приміщення річно коло 6.000 зол. А до того шкільна влада уважає те приміщення за невистарчальне і громадянство Чортківщини мусить ставити окрему домівку для Рідної Школи просто під загрозою розвязання цієї одинокої на полудневім Поділлі гімназії. Ця справа, така пекуча для Рідної Школи в Чорткові, була поставлена на деннім порядку нарад Повітового Союзу Кружків Рідної Школи дня 29. січня ц. р. Одначе хід тих Зборів приняв такий нещасливий оборот, що не було часу обговорити цю превažну справу. До того на тих Зборах прийшло до жалюгідних непорозумінь поміж діяльними одиницями нашого повіту. Громадянство Чортківщини поділилося на два табори, наставлені до себе як не вороже, то недовірчиво. Така ситуація ніяк не могла сприяти акції будови рідношкільної домівки, яка вимагає від нашого громадянства якнайбільшої енергії та зєднення всіх сил. Щоб через таке роздвоєння суспільности не потерпіла рідношкільна справа, зійшлася за ініціятивою о. Фіголя та д-ра Хичія дня 15. березня вся інтелігенція Чортківщини, духовна і світська, на спільну нараду. Зібралися майже всі священники і майже всі активні світські інтелігенти. Під проводом місцевого пароха о. Чубатого протягнулися наради повних пять годин. Видвигнено всі справи, які викликали тертя поміж духовною та світською інтелігенцією за останні 3 роки і після вияснення всіх тих справ показалося, що непорозуміння ширилося поміж обома інтелігенціями головно завдяки „бабусперії", себто неправдивим сплетням, які можна було легко вияснити при добрій волі з обох сторін. Остаточно прийшло до повного порозуміння поміж обома відломами інтелігенції та до ліквідації судових справ поміж о. Вігоринським з одної і д-ром Росляком та дир. Тофаном з другої сторони. Відтепер повинна рідношкільна акція в Чортківщині піти одною лавою. Села Чортківщини ставились уже віддавна до цієї акції дуже прихильно, тим прихильніше повинні б поставитись і тепер. Деякі з сіл деклярували дуже поважні квоти на будову рідношкільної домівки, напр. село Базар задеклярувало на ту ціль від самих установ 2.500 зол. Справа будови рідношкільної домівки в Чорткові є така важна і має таке загально-національне значіння, що про її хід будемо частіше повідомляти наше ширше громадянство.

Ще про Заг. Збори Повітового Союзу Кружків Р.Ш. В поміщенім у 44. ч. „Діла" з 28. 2. ц. р. дописі про Загальні Збори Повітового Союзу Кружків „Рідної Школи" в Чорткові була згадка про те, що делегати громадно покинули салю, „та проте предсідник Зборів, о. Фіголь, заявив, що його це не обходить, що делегати повиходили, він уважає вибір Ради навіть 10 присутніми за важний". Цим уступом почувся ображений предсідник о. Фіголь, бо, мовляв, з поданої стилізації можуть люди посуджувати його, що він вже згори обняв провід з наміром вести Збори сторонничо. Для оминення подібних здогадів автор допису виснює, що не мав на думці посуджувати о. Фіголя у сторонничости. При виборі Ради дир. Шмата поставив внесок, щоб відложити Збори взагалі через брак вимаганого статутом числа делегатів; тоді о. Фіголь, прочитавши відповідний уступ статуту, заявив, що на початку Зборів була відповідна скількість делегатів і його це не обходить, що деякі делегати повиходили, він не може постійно контролювати скількість членів і раз важно зачаті Збори доведе він до вичерпання всіх точок порядку нарад. У попереднім дописі було це подане в дуже сконденсованій формі і тому може дійсно невірно представлено слова о. Фіголя. Автор допису ще раз заявляє, що о. Фіголь за ввесь час Зборів старався зберегти безсторонність і вів Збори обєктивно.

Д-р І. Х.

ПЕРЕМИШЛЬ.

Загальні Збори Філії Т-ва „Сільський Господар" відбулися у вівторок 16. ц. м. при участи коло 70 членів і делегатів та кількох представників перемиських фінансових установ. Невідрадне явище в суспільнім життю Перемищини — це повне незацікавлення селянства одинокою їхньою становою організацією „С. Г." та повна байдужність до справ „С. Г.". Рада Філії всіми можливими способами поборює цю байдужність нашого селянства та з тяжким трудом притягає їх в ряди Т-ва „С. Г." і саму працю Філії ставить на правильний шлях. Заг. Збори відкрив заступник голови д-р Микола Рибак та коротко обговорив загальний напрям праці Т-ва „С. Г." підкреслюючи, що праця іде вперед. Звернув увагу на байдуже відношення селян до „С. Г." кажучи, що внаслідок цієї байдужности чужі та ворожі чинники можуть використати момент і позакладати по наших селах різні „кулка". В цьому році Філії вдалось з дуже великим трудом добути для членів „С. Г." доставу 20 вагонів цукрового буряка до цукроварні в Переворську та збут на 30 беконів місячно. Щоправда, невеликі це здобутки, але всетаки Філія започаткувала збут сільсько-господарських продуктів. Візвав все українське селянство обєднатись у рядах „С. Г." і то в найкоротшому часі, бо влада може заборонити організувати кружки в тих місцевостях, де в міжчасі будуть засновані „кулка". Підкреслив, що питання безробіття українських селян не розвяже еміграція до Франції, за море, чи до міста, лише добра організація поширення хліборобської освіти між українським селянством та поглиблення праці, щоб видерти з землі якнайбільше продуктів і то доброї якости. Обширний та діловий звіт з діяльности Філії за минулий рік склав агр. інж. Мосора Волод. Минулий рік не був для нашого селянства у Перемищині добрим, бо одну четвертину засівів знищили миші, а в осени не дописала погода і тому коло 10 проц. землі не обсіяно. В Перемищині є коло 50 проц. карловатих господарств. Селянство продукує найбільше збіжжя, бо 75 проц., промислових ростин 25 проц. Збіжжя не приносить великої користи, бо видайність слаба, значить нема 12 сотнарів з гектара і до того збіжжя дешеве. Тому то нема відповідної кількости пашних ростин — молочність дуже слаба. Філія робить заходи, щоб ці справи якслід наладнати. Філія обєднує 33 кружки з 1880 членами. Свою діяльність розвиває в ріжних секціях. І так є 9 секцій охорони тварин, 5 годівлі безрог, 2 годівлі курей, 13 Хліборобського Вишколу Молоді, на який найбільше звертає уваги, 3 секції годівлі рогатої худоби, 1 садівничо-огороднича і 7 пасічничих. Від Філії було 217 поїздок. Зорганізовано садівничо-огородничу виставу, 8 ветеринарних курсів, 4 садівничих, 1 пасічничий і 13 курсів хліборобського вишколу молоді та започатковано шовкопрядку. Інж. Мосора підкреслив, що наші селяни зорганізовані в кружках „С. Г.", починають вже вести раціональну господарку. Завданням нової Ради наладнати акцію збуту сільсько-господарських продуктів через О. С. У. К. По звітах поодиноких провідників секцій о. дек. Сендзік в імени контрольної комісії поставив внесок признати абсолюторію уступаючій Раді, що його Збори приняли одноголосно. В дискусії забирало голос багато промовців і всі стверджували, що Рада Філії вложила дуже багато праці для піднесення сільсько-господарської культури в перемиській волості. По живій і діловій дискусії, вибрано нову Раду, до якої ввійшли: о. дек. О. Малецький з Медики (11-ий раз) — голова, д-р М. Рибак, інж. І. Скоропада, о. дек. А. Борисевич з Дрогоєва, інж. В. Мосора, дир. Л. Бачинський і Д. Чумар з Дрогоєва. Заг. Збори закрив о. дек. Малецький взиваючи селян, щоб записувались у члени „С. Г.", бо доля Філії в їхніх руках і вони повинні вирубати собі кращу долю.

Н-н.

Спорт.

КОМУНІКАТИ.

Звичайні Загальні Збори Філії К. Л. К. у Львові.

Філія К. Л. К. у Львові повідомляє всіх своїх членів, що загальні збори Філії відбудуться 11. 4. ц. р. в домівці „Молода Громада" Коперника 21, зі звичайним порядком нарад. Присутність усіх членів обовязкова.

Виділ.

ЗАБОРОНА ЗАСНУВАТИ УКРАЇНСЬКЕ СПОРТ. ТОВАРИСТВО В ДУБНІ.

Молодь м. Дубна на Волині, розуміючи значіння й вагу спорту, заходилась коло заснування спорт. товариства „Юнак". У тій цілі внесли подання до старости. Довго довелось чекати на відповідь. Вкінці прийшла відповідь, але відмовна. Староство заборонило заложити спорт. т-во „Юнак", бо, мовляв, члени-основники не дають належної гарантії вести діяльність згідно з цілями, що начеркнені статутом. На запит у старостві, чому саме заборонено, була така відповідь: „Староста не ма зауфаня до тих людзі, ктужи подписалі поданє"...

ЗМАГАННЯ ЗА МИСТЕЦТВО ЧЕСЬКОЇ ФУТБОЛЕВОЇ ЛІГИ.

У великодню неділю відбудуться три змагання за мистецтво чеської ліги. В Ужгороді Русь буде змагатись з празькою Спартою, в Простейові С. К. Простейов з Кладном, в Брні місцеві дружини Жиденіце і Моравська Славія докінчать змагання, які були перервані при стані 0:1 для Мор. Славії.

ЗАКОРДОННІ ФУТБОЛЕВІ ДРУЖИНИ В ПОЛЬЩІ.

До Польщі приїадуть на Великдень три закордонні футболеві дружини, які розіграють змагання з польськими ліговими клюбами.

В Кракові Ф. Ц. Він гратиме з Гарбарнею і Краковією; Немзеті (Будапешт) грає в неділю з Віслою у Кракові та з Рухом на Шлеську в понеділок, Уніон — Обершеневайде з Берліна буде грати в неділю з Вартою в Познані, а в понеділок з Л. К. С-ом у Лодзі.

—о—

Нові книжки й журнали.

КНИЖКИ.

КАТЕХИЗМ МАРІЙСЬКИХ ДРУЖИН на основі Гаррасера уложив о. Іриней Назарко ЧСВВ. Накладом Марійського Т-ва Молоді. Львів 1937. Стор. 44, ф. 16°.

ПРИГОДИ МОРЕПЛАВЦЯ СІНДБАДА. (З „Казок 1001 ночі"). Для української молоді переповів Юра Шкрумеляк. Діточа Бібліотека, книжечка 198. Вид. „Світ Дитини". Львів 1937. Стор. 92, 16°.

ЖУРНАЛИ.

ЛІКАРСЬКИЙ ВІСТНИК, Львів, 1. лютого 1937. Р. XV. Ч. 1. Зміст: О. Філяс: Наукова організація праці. — О. Подолинський: Вплив насвітлювання рентґеном на потомство. — Хроніка сходин У. Л. Т. — З життя Українського Гігієнічного Товариства. — З медичної преси. — Рецензія. — Новинки.

ХРЕСТ МЕЧА, місячник літератури, мистецтва, науки й громадського життя. Львів, лютий-березень 1937. Ч. 2—3.

ПРОСВІТА, місячник освіти, виховання і культури.

ВІДРОДЖЕННЯ, ілюстрований журнал українського протиалькогольного й протинікотинного руху. Львів, березень 1937. Р. X. Ч. 3.

ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ, Варшава, березень-квітень 1937. Р. IV. Ч. 3—4.

УКРАЇНСЬКЕ ЮНАЦТВО, ілюстрований журнал української молоді. Львів, березень 1937. Р. V. Ч. 3.

СОНЕЧКО, український двотижневий часопис для дітей. Рівне. 16. березня 1937. Р. II. Ч. 14.

НА СЛІДІ, журнал молоді. Р. II., ч. 3. за березень 1937.

УЧИТЕЛЬСЬКИЙ ГОЛОС, орган Т-ва „Учительська Громада" в Ужгороді. Рік VIII., ч. 3. за березень 1937.

КАМЕНЯРІ, двотижневик української поступової молоді. Рік VI., ч. 6. з 15. березня 1937.

НАШ ПУТЬ, независимый журнал молодых. Год III. Нр. 2 (8). Львів, лютий 1937.

Театри.

Український театр Йос. Стадника.

ТЕРНОПІЛЬ:

28. III. „Синя квітка", музична картина з життя У. С. С. Д. Николишина, музика М. Гайворонського.

Понеділок, 29. III. „Манон".

Український Нар. Театр ім. І. Тобілевича:

ТОВМАЧ:

28. III. Шаріве.

29. III. Дівча з Маслосоюзу.

З Товмача їде театр до Отинії і Коломиї.

Український Театр „Заграва"

КАЛУШ-ЗАГІРЯ:

28. III. Тарас Шевченко.

29. III. Муравлі.

30. III. Земля (Стефаниківська акад.).

ДОЛИНА:

31. III. Тарас Шевченко.

1. IV. Муравлі.

БОЛЕХІВ:

2. IV. Тарас Шевченко.

3. IV. Муравлі.

4. IV. Земля (Стефаниківська акад.).

Великий Театр:

Субота 27. III. театр нечинний.

Неділя 28. III. год. 7.30 веч. „Мадам Сан Жен" з Іриною Айхлерівною.

Понеділок 29. III. год. 3.30 попол. ціни найнижчі „Подружжа"; год. 7.30 веч. „Мадам Сан Жен" з Ір. Айхлерівною.

Вівторок 30. III. год. 7.30 веч. „Мадам Сан Жен" з Іриною Айхлерівною.

Середа 31. III. год. 7.30 веч. „Сальоме" з Іриною Айхлерівною; попередить „Чорна жінка із совєтів". Вистава закуплена; купони „Або" неважні.

Четвер 1. IV. год. 7.30 веч. „Мадам Сан Жен" з Іриною Айхлерівною.

ФОТОПЛЯСТІКОН.

(пл. Марійська 5.)

„Бостон".

КІНА.

АПОЛЬО: „Голгота".
ВАНДА: „Хрестоносні походи", „Нічия стежа".
ЕВРОПА: „Цар царів"
КАСИНО: „Цар царів",
КОПЕРНИК: „Цар царів".
ПАКС: „Голгота".

ЗАКОРДОННЕ РАДІО.

Субота, 27. березня 1937.

Берлін (357) 19.15 Солісти, 20.10, 21.00 Столітній календар, вес. вечір, орх., хор, сол., **Білгород** (437) 19.50, 22.20 Нар. пісні, 21.00 Оп. арії, **Будапешт** (550) 12.05 Реліг. музика, 19.10 Орг. твори Баха, 20.40, 21.00 Оп. орх., **Відень** (507) 15.10 Орх. концерт, 18.15 Орг. музика, 18.55, 19.00, 20.00, 21.00, 22.00 Опера, **Дейтшляндзендер** (1571) 14.00, 16.00 Музика, 18.00 Нар. танки та пісні, 20.10, 21.00 Розр. концерт, **Кошиці** (259) 13.30, 18.00 Для Закарпаття, **Мілано** (369) 17.15 Танкова музика, 19.00, 20.40 Розр. музика, 21.00, 22.00, 23.00, 24.00 „Дівча зі Заходу" оп. Пуччіні; **Мінхен** (405) 12.00, 13.15 15.00, 18.00 Орх. концерт, 19.30 Форт. рецитааль, **Прага** (470) 15.00, 16.05 Легка музика, спів, 18.00 Реліг. музика, 21.00 Хор, **Радіо Парі** (1648) 14.15, 21.00 Спів, 17.30, 18.00 Для дітей, 21.45, 22.00, 23.00 Концерт реліг. музики, **Рим** (421) 17.15 Реліг. музика, 19.00, 20.40 Розр. музика, 22.15 Легка музика.

Неділя, 28. березня 1937.

Берлін (357) 10.30, 12.00 Музика, пісні на сопран. 18.45 Весела двофорт. музика, 20.00 Весняний вечір танку, **Братислава** (299) 11.15 Орх., спів, 18.20 Циг. музика, **Будапешт** (550) 12.30 Орх. концерт, 15.50 12.30 Орх. концерт, 15.50 Джез. двофорт. музика, 17.00 Циг. музика, 18.30, 19.00 Концерт, 22.30 Циг. музика, **Відень** (507) 9.30 Великодня прогулька, муз., спів, 11.45, 12.00 Симф. концерт, 15.40 Камер. музика, 17.35 Розр. концерт, 19.10 Давні та нові пісоньки, 20.05, 21.00 Весела академія, **Дайтшляндзендер** (1571) 9.00 Великодний муз. поранок, спів, 14.00 Для дітей, 17.30, 18.00, 19.00 Гарні мельодії, 20.00 21.00 Вагнерівський концерт, хор, солісти, орх., **Кошиці** (259) 18.00 Для Закарпаття: авд. для дітей. **Лайпціг** (382) 20.00 21.00 „Доротея" оп. Фетерлінга, **Мілано** (369) 17.00, 18.00, 19.00 Симф. концерт, 20.40 Розр. музика, 21.00 Вок.-інстр. авд., **Мінхен** (405) 9.30 Форт. рецитааль, 12.00 13.00 Легка музика, 14.00 Для дітей, 16.00 Розр. концерт, арфа, тенор, саксофон, 20.00, 21.00 Італ. оп. музика, 22.30 Танк. музика, **Прага** (470) 8.00 Концерт, 12.20 Оп. мельодії, 15.10 Пісня весняних вод, рапсодія Каспара в муз. Модра, **Радіо Парі** (1648) 11.00, 12.00 Легка музика, 14.15, 16.00 Спів, 17.00 „Юда" містерія Мішеля в муз. Шеле, 18.00, 19.00 Легка музика, 20.40 Вок. концерт, **Рим** (421) 17.00, 19.00 „Ре ді Ше Малсон" оп. Марія Коста, 21.00, 22.00, 23.00 „Льодолєта" оп. Маскані.

ЛЬВІВСЬКЕ РАДІО.

Субота, 27. березня 1937.

6.30 Ранішня авдиція, 7.25 Програма на день, 7.30 Трохи інформацій, 7.35 Поранна музика з гр. пл., 11.57 Сигнал часу, 12.03 Мала орхестра, 12.40 Полудневий денник, 12.50 Хліборобська скринька, 14.30 Театр Уяви для старших дітей: „Великодні оповідання торунських дяковів", 15.00 Господарські вістки, 15.15 Оперові дуети, в гр. пл., 15.30 Наша програма, 15.35 У святочному настрою, гр. пл., 16.00 Програма на завтра, 16.05 Екзотика на скрипці, гр. пл., 16.15 Серенади та ноктюрни, орх., 17.00 Великодні настрої та пісні; подвійний вокальний квартет, музика, 17.50 „Хутір мого дідуся" репетиції поезій Ф. Моравського, 19.00 Великодні дзвони, 19.25 Концерт симф. орх., Шлесінська спів, 21.00 Концерт солістів: форт., віола, спів, 22.00 Містерія про Воскресення, орх. 22.45 Поважна музика з гр. пл.

Неділя, 28. березня 1937.

8.00 Сигнал часу і пісня, 8.03 Концерт військ. орх., ок. год. 10.30 (після богослуження) Розривкова музика з гр. пл., 11.57 Сигнал часу, 12.03 Святочне ревю, орхестра, 14.15 Для дітей: Циганський маляр, 14.35 Нар. капеля, спів. 15.35 Театр Уяви: „Весілля" Каз. Бродзінського, орхестра, 16.15 Концерт солістів: Вермінська сопран, Міхаловський бас, скрипка, форт., 17.15, 18.05 Танкова музика, орх., 19.00 Мішаний концерт: цитрове тріо, флет, 19.45 Літер. хвилина: Л. Жиповський: Байки та сатири, 20.00 Концерт Данового хору, 20.30 Авд.: „Пан Ковалевський у пеклі", 21.05 „Кавалерія Рустікана" оп. Масканія (I. дія) з гр. пл. 22.35—24.00 Танкова музика у вик. малої орх.

БІРЖА.

ГРОШІ.

Купно — продажа: Бельги бельг. 89.08, 88.68. Доляри американські 5.28.00, 5.25.50, доляри канад. 5.27.50—5.25.00, Фльорени гол. 289.70—288.00, Франки фр. 24.30—24.16, Франки швайцарські 120.58—119.78, Фунти англ. 25.87—25.70, Ґульдени данц. 100.20—99.80. Корони ч. 16.30—15.60. Кор. дан. 115.44—114.00, Кор. норв. 129.93—129.93, Корони шв. 133.33—132.35, Ліри італ. 24.30 — 14.00, Марки фін. 11.41—11.00, Марки нім. 123.00—120.00, Шил. австр. 97.00—96.00. Марки нім. срібні 130, 127.

Акції.

Банк Польський 99.00, Вугіль 20.30, 20.00, Ліпльпоп 14.00, Моджеїв 8.00, Островець серія б 29.00, Стараховичі 33.00, 33.25. 33.10.

Тенденція неодностайна.

Папери.

3 пов. інвест. 1. ем. 54.75, серія неот. 2 ем. 63.75, серії неот., 5 пр. пов кон. 54.75, 6 дол. купон 53.57, 4 проц. пр. дол. 44.25, 44.50, 7 стабіл. 368.00, купон 78.29. 4 проц. пов. консолід. 52.75, 50.50, 50.75, два ост. др.

Тенденція дещо сильніша.

Звідомлення збіжевого ринку Центросоюзу з дня 26. ц. м.

Ціни за 100 кг. дюзом, льоко вагон-стація заладовання:

	льоко ст. заладов:
Пшен. збірна 750 гр/л 5%	28.25—29.25
Жито збір. 619 гр/л. 3%	22.75—23.75
Ячмінь пашн. 621 гр/л. 4%	20.75—21.25
Овес легко задощ. 444	20.00—20.25
Овес не задощ. 456	20.50—20.75
Гречка 10%	31.00—32.00
Кукурудза жовта	20.00—20.25
Кукурудза червона	21.50—21.75
Конопл. сім'я	39.00—40.00
Соняшникове сім'я	37.00—37.50
Насіння льону	52.00—51.00
Вика сіра	17.50—18.50
Вика темна	18.50—19.00
Конюшина чер. натур.	85.00— 90.00
Конюшина чер. без канянки	105.00—110.00
Конюш. ч. без канянки 96%	115.00—120.00

Пшениця і жито подорожіли на 25 сот. Ціни інших продуктів незмінені. Тенденція на пшеницю і жито звишкова, на інші роди продуктів удержана.

ЦІНИ „МАСЛОСОЮЗУ".

„Маслосоюз" повідомляє, що від дня 26. березня ц. р. кооперативам платив за льоко Львів:

1 кг. масла десерового бльок. без опакування	3.15	зол.
1 кг. масла десеров. бочкове включно з бочк. опакуван.	3.20	„
1 кг. масла експ. платить з експ. опакув. включно дефінітивно	3.20	„
молоко від 11. І. ц. р.	0.18—0.19	„
копа яєць	3.60—3.70	„

Тенденція сильна на масло і молоко, на яйця звишкова.

ПТИЦЯ.

Маслосоюз повідомляє, що в дні 26. III. ц. р. платив своїм доставцям за 1 кг. живої птиці, льоко подвіря птахомасарні „М. С." у Львові, (вл. Більчевського ч. 3) такі ціни:

Індички І. кл., добре ужисвені, повногруді товсті	1.45	зол.
Курки молоді І. кл. товсті без напинку на ногах від 1.80 кг. вгору	1.10	„
Качки товщені І. кл. щойно від 1.80 кг. вгору	1.30	„

Слабших сортів від вище поданих не приймає.

ОПОВІСТКИ.

До Членів Товариства „Учительська Громада" у Львові! В понеділок, дня 29. ц. м. відбудуться сходини членів львівської філії „Учительської Громади" в конференційній салі державної гімназії ч. 572 Львів, вул. Пекарська ч. 19. Просимо всіх Членів явитися точно на год. 6. вечором. — Рада Львівської Філії „Учит. Громади". 518

На Рідну Школу зложили: Вп. Маслосоюз 2.100 зол. в облігаціях 6 проц. Позички Народової як внутрішню позичку Рідній Школі; Народня Гостинниця 800 зол. в облігаціях 6 проц. Позички Народової 1 100 зол. в грамотах Внутрішньої Позички Р. III. як жертву Рідній Школі; Центросоюз 500 зол.; Центробанк 200 зол.; Дностар 175 зол. Ревізійний Союз 100 зол. як I. рату підмоги. — Всім ВП. Жертводавцям складає щиру подяку Головна Управа. 515 1—1

50 зол. на Рідну Школу, замість цвітів на домовину о. Т. Попеля складають **Михайло і Марія Терлецькі.**

НАЙДУТЬ ПРАЦЮ

ШУКАЄМО здібного **ПРЕДСТАВНИКА** в кожному місті, до продажі артистичних виробів металево-деревних до домашнього вжитку. Оферти до Адміністрації під „Солідний". 516 1—1

АГЕНТІВ ПОРТРЕТОВИХ на небувалих дотепер умовинах шукає портретове Заведення „Renesans", Kielce, Focha 14. Спеціяльність портрети „Semi-Email" фотографічні новини. Жадати проспектів. Просимо листуватись в польській мові. 128 30-36

ШУКАЮТЬ ПРАЦІ

ГОСПОДИНЯ кухарка, чесна, працьовита, літ 34, ощадна, займеться малим господарством у самітних осіб. Ласкаві зголошення з поданням умовин під „Надія" до Адм. „Діла". 1—1

КУПНО - ПРОДАЖА

МАЛІ ГОСПОДАРСТВА під Львовом в ціні від чотири до пятнадцять тисяч „Трансакція", Львів, Длуґоша 1. 501 2-3

ДІМ ПОВЕРХОВИЙ, 8 покоїв, 2 морги городу — Зимна Вода ад Львів 16.000. „Трансакція", Львів, Длуґоша 1. 501 2-3

ОКАЗІЙНА ПРОДАЖ. Вілля, чотири гарні покої, 300 сяжнів городу, 14 тисяч готівка — „Трансакція" Львів, Длуґоша 1. 501 2-3

ВІЛЛІ в Брюховичах і Зимній Воді під Львовом від пять тисяч продасть „Трансакція" Львів, Длуґоша 1. 501 2—3

НОВІ КАМЯНИЦІ у Львові від двадцять тисяч продасть „Трансакція" Львів, Длуґоша 1. 501 2—3

МЛИН ВОДНИЙ турбіновий, дім, господарські будинки, 3 морги, околиця Стрия 18.000 золотих — „Трансакція" Львів, Длуґоша 1. 501 2—3

ДОМИ у Львові від девять тисяч оказійно продасть „Трансакція" Львів, Длуґоша 1. 501 2-3

РІЖНІ

СРІБЛО СТОЛОВЕ, швайцарські годинники, шлюбні обручки та біжутерію найдешевше поручає ВАНДЕР, Шайнохи 1. Прецизійна дешева направа годинників і біжутерії. 412 1—7

КОВДРИ — овеча вовна, постіль. Виробня ВАНК, пл. Марійська 6. 508 1-10

ВІЗКИ ДИТЯЧІ від 15.— зол. поручає та направляє робітня візків — Пасаж Миколяша. 511 1—5

Панове СТОЛЯРІ! Дикти подешевілі, тільки у Альтбаха, Львів, Шпитальна 10. 349 8—8

ФОРТЕПІЯНИ, піяніна за різні ціни, знамениті, гарантовані, продає, міняє, купує ГАНАК, Пілсудського ч. 21. І. п.

ЗА 1 ЗОЛ. переробляє капелюхи жіночі і мужеські. **Коперника 26**, подвіря. 485 3—8

ГРЕБЕНІВ. Пансіон Мароккo 26 кімнат з комфортом улаштовані до винаймування тільки для християн. Зголошення до 1. квітня Криниця „Мева", потому Гребенів Яблонська. 424 3—7

ОГОЛОШЕННЯ.

Звичайні Заг. Збори Видавничої Спілки „ДІЛО"

кооперативи з обм. відпов. у **Львові**, відбудуться **дня 29. березня 1937 р.** в год. 16. в льокали Редакції „Діла", Ринок 10. з таким порядком нарад:

1) Відчитання протоколу з останніх Загальних Зборів.
2) Звідомлення завідуючих органів з діяльности за рік 1935 і 1936 та звіт з переведеної ревізії. 3) Звіт Контрольної Комісії, затвердження білянсу й уділення абсолюторії.
4) Розділ чистого зиску.
5) Вибір 3 членів Надзірної Ради і заступників.
6) Вибір Контрольної Комісії.
7) Затвердження прелім. буджету за 1937 рік.
8) Визначення найвищої квоти зобовязань кооперативи і визначення найвищого кредиту для одного члена.
9) Внески й запити.

Річні замкнення і білянс вложені в льокалі кооперативи для перегляду членам.

Надзірна Рада.

ЦІННИК ОГОЛОШЕНЬ У ЩОДЕННИКУ „ДІЛО".

Розмір часопису: 3 текстові шпальти і 4 оголошенєві шпальти.

1 мм. одношпальтовий або його місце в рубриці оголошень	зол. 0,35
1 мм. одношпальтовий в тексті і нонпаль	зол. 0.60
1 мм. одношпальтовий на першій сторінці	зол. 0.80

Дрібні оголошення від слова:

матримоніяльні і приват. кореспонденція по	зол. 0.15
купно, продаж, винайми і т. п.	зол. 0.10
шукаючі праці	зол. 0.05

слова товстим друком подвійно.

Остання сторінка 1/1	зол. 480.—
Остання сторінка 1/2	зол. 250.—
Остання сторінка 1/4	зол. 130.—
Остання сторінка 1/8	зол. 70.—

За редакцію відповідає Олександер Костик. Видає Видавнича Спілка „Діло" В друкарні Вид. Спілки „Діло", Львів, Ринок 10.